

”Koti mummolassa”

Kuinka lapsi ja isovanhempi kokevat
lapsen sijoituksen
isovanhemman luokse?

**Hannele Hukkanen
Sari Ronkainen**

Opinnäytetyö

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma			
Työn tekijä(t) Hannele Hukkanen & Sari Ronkainen			
Työn nimi "Koti mummolassa" Kuinka lapsi ja isovanhempi kokevat lapsen sijoituksen isovanhemman luokse?			
Päiväys	25.5.2013	Sivumäärä/Liitteet	43/6
Ohjaaja Arja Pesola			
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö			
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössä tutkitaan lapsen ja isovanhemman kokemusta lastensuojelullisessa sijoituksessa ja sitä, kuinka lapsi ja isovanhempi kokevat kriisin vaiheita. Näiden teemojen sisällä tarkentui erilaiset sijoitusmuodot ja sukulaissijaisvanhemmuus. Työn toimeksiantaja oli Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö, Perhehoitoverkosto kantaa -hanke. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa toimeksiantajallemme tietoa siitä, kuinka lapsi ja isovanhempi kokevat sijoitusprosessin. Tutkimuksen tulokset auttavat toimeksiantajaa kehittämään toimintaansa jatkossa.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivinen ja aineisto kerättiin teemahaastatteluilla. Tutkimus perustuu isovanhempien havaintoihin ja kokemuksiin. Kysymysrunko muodostuu traumaattisen kriisin teorian pohjalta. Haastatteluihin osallistui seitsemän isovanhempaa neljästä perheestä. Saatu aineisto on käsitelty aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimuksen viitekehystenä on kiintymyssuhdeteoria ja traumaattisen kriisin teoria. Kiintymyssuhdeteorian osalta tarkastellaan sijoitustilan merkitystä lapsen kokemukseen. Traumaattisen kriisin teorian osalta työssä tutkitaan kuinka lapsi ja isovanhempi kokevat kriisin vaiheita, vai kokevatko he niitä.</p> <p>Tutkimuksen tuloksista selviää olennaisena osana sijoitustilan vaikutus kiintymyssuhteeseen, varhaisen puuttumisen tärkeys, isovanhempien sitoutuneisuus sijoitukseen ja isovanhempien roolimuuutos. Tutkimuksessa ilmenee myös, että vaikka lapsi ei kokisikaan kriisiä, niin kaikki isovanhemmat käyvät läpi kriisin vaiheita.</p>			
Avainsanat Lastensuojelu, sukulaissijaisvanhemmuus, trauma, kriisi, kiintymyssuhde			

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Authors Hannele Hukkanen Sari Ronkainen			
Title of Thesis "Home in grandparents" How does child and grandparent experience child's rehouse to grandparents home?			
Date	25.5.2013	Pages/Appendices	43/6
Supervisor(s) Arja Pesola			
Client Organisation Pohjois-Savo child protection development department			
<p>Abstract</p> <p>In this thesis has been studied how a child and grandparent experience foster care and how the child and grandparent experience the different crisis stages. Within these themes different forms of child protection services and grandparents as foster parents are told about more specifically. The client organization of the thesis is the. The purpose of the thesis is to produce information for the client organization on how the child and grandparent experience the foster care process. The findings of the thesis help the client organization develop their policies in the future.</p> <p>The thesis is qualitative and material has been collected by theme interviews. Thesis is based on grandparents experience and observe. The question form was formed on the basis of the traumatic crisis theory. Seven grandparents were interviewed in four families. Interview material was processed using the content analysis method. The frame of the thesis includes two theories; the attachment theory and traumatic crisis theory. The attachment theory helps examine the effect of the foster child's age on the child's experience. Traumatic crisis helps to investigate how the child and grandparent experience the stages of crisis, or do they experience it at all.</p> <p>An integral part of the results showed the children's age affects the attachment level to foster parents, the importance of early interference, grandparents' strong commitment to be foster parents and their role change. Also found out was that, even if the child doesn't experience crisis, all grandparents go through the stages of crisis.</p>			
Keywords Child protection, foster parenting, trauma, crisis, attachment theory			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	7
2	LASTENSUOJELU	10
	2.1 Perhehoito	12
	2.2 PRIDE-valmennus.....	13
	2.3 Isovanhemmat sukulaissijaisvanhempina	14
3	KRIISI LAPSEN NÄKÖKULMASTA	16
	3.1 Trauma ja traumaattinen kriisi	17
	3.2 Sokkivaihe	18
	3.3 Reaktiovaihe	19
	3.4 Käsittely- ja sopeutumisvaiheet.....	20
4	KIINTYMYSSUHTEEN MERKITYS LAPSEN KEHITYKSEEN	21
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	23
	5.1 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä	24
	5.2 Haastattelumenetelmä	25
	5.3 Kohdejoukon kuvaus.....	26
	5.4 Aineiston keruu ja analysointi	27
	5.5 Luotettavuus ja eettisyys.....	28
6	TUTKIMUSTULOKSET	30
	6.1 Isovanhemman kriisi ja kokemukset sijoituksesta	30
	6.2 Lapsen kokemuksia kriisistä ja traumasta.....	33
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	36
8	POHDINTA	39
	LÄHTEET	41

LIITTEET

Liite 1. Kysymysrunko

Liite 2. Saatekirje isovanhemmille

Liite 3. Sisällön abstrahointi

Liite 4. Isovanhempien kokemus sijoituksesta ja roolimutos

Liite 5. Kiintymyssuhteen muodostuminen isovanhempiin

Liite 6. Lastensuojelun ylä- ja alamäet

1 JOHDANTO

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos seuraa vuosittain tietoja lastensuojelullisten sijoitusten määrää. Vuonna 2011 avohuollon asiakkaana oli Suomessa yhteensä yli 81 500 lasta ja nuorta, kasvua edelliseen vuoteen oli kolme prosenttia. Samana vuonna 17 409 lasta ja nuorta oli sijoitettu kodin ulkopuolelle. Kiireellisesti sijoitettujen määrä oli noussut 13 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Vuonna 2011 kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista noin yhdeksän prosenttia oli sijoitettu sukulais- tai läheisperheisiin. (THL, 2011.)

Ennen lastensuojelulain 50 § muutosta 1.1.2012 lapset sijoitettiin useimmiten laitoksiin. Tästä ollaan nyt siirtymässä ensisijaisesti perhehoitoon. Lastensuojelulakiin tuli muutos, että lapsen lähisuku on ensisijaisesti selvittävää mahdollisten sukulaissijoitusten varalta. Muutoksella pyritään vastaamaan lapsen tarpeisiin turvaamalla läheisiä kiintymyssuhteita. Kiintymyssuhteiden toteutuminen on vaikeaa laitoshoidossa, jossa lasta hoitavat useat eri henkilöt. Huostaanottojen ja sijoitusten määrät ovat olleet huolestuttavasti nousussa. Tästä syystä onkin tärkeää selvittää lapsen lähipiiri ennen sijoituspaikan päättämistä, sillä näin voidaan turvata lapselle katkeamattomat siteet sukulais- ja läheisperheisiin. (Eduskunnan asia- ja asiakirjahaku.)

Aiheena sukulaissijaisvanhemmuus on ajankohtainen vuoden 2011 lakimuutoksen vuoksi. Tästä syystä sukulaissijoituksista löytyy tuoreita tutkimuksia ja opinnäytetöitä runsaasti. Isovanhempia ei ole tutkittu sijaisvanhempina muuten kuin aikuistuneiden lasten näkökulmasta. Nina Laisin pro gradussa *Suvun sisällä sovittua (2011)*, tutkittiin yleisesti sukulaissijaisvanhemmuutta. Haastateltavat ovat olleet jo aikuistuneita haastatteluhetkellä, minkä vuoksi osa sijoituksista on toteutettu 1970–1980 luvulla. Laisi on myös nostanut julkisuudesta esiin tapauksia, joissa isovanhemmat ovat käyneet huoltajuuskiistaa lapsenlapsistaan, näissä tapauksissa usein isovanhempien ikä ja jaksaminen ovat olleet kiistanalaisia.

Tämä tutkimus tutkii lasten kokemusta nykyisin, jotta tieto olisi päivitettyä ja ajanmukaista. Lasten maailma on nykyisin haasteellinen vanhemmille. Tästä syystä etenkin isovanhemmille vanhemmuus tuo haasteita. Sukupolvien välinen aika ei ole kuin parikymmentä vuotta, mutta yhteiskunnallinen näkemys vanhemmuudesta ja elämäntapojen muutokset tekevät siitä haasteellisen. Tutkimus tuo lisätietoa paitsi toimeksiantajallemme, myös muille sijaisvanhemmille ja perheille jotka harkitsevat sijaisvan-

hemmuutta. Tämän vuoksi tutkimus on tärkeä ja tuottaa lisätietoa aiheesta. Tilastojen mukaan sukulaissijoitukset tulevat määrällisesti kasvamaan ja isovanhempien osuus on merkittävä.

Tutkimuksen toimeksiantaja on Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö, joka tekee lastensuojelutyötä Pohjois-Savon alueella. Yksikkö valmentaa perhekohtaisella PRIDE-valmennuksella sukulaissijaisvanhempia ja järjestää vertaisryhmiä ja muuta tukea sukulaissijaisperheille. Perhehoitoverkosto kantaa -hankkeen tavoitteena on ollut edistää sijaisperheiden hyvinvointia. Tämän tutkimuksen tavoite on saada toimeksiantajallemme kokemustietoa sijoituksista isovanhempien luokse ja kuinka lapset ja isovanhemmat kokevat kriisin vaiheita sijoituksessa. Tutkimustuloksemme auttavat toimeksiantajaa kehittämään alueellista toimintaansa ja kuntien lastensuojelutyötä kohderyhmämme osalta. Kohderyhmämme ovat alle 8-vuotiaat lapset ja heidän isovanhempansa. Tutkimuksen nimi on "Koti mummolassa".

Toimeksiantaja tekee, tuottaa ja kehittää lastensuojelun palveluita Pohjois-Savon alueella. Tähän kuuluu muun muassa konsultaatiopalveluita ja koulutuksia. Toimeksiantaja rekrytoi tuki- ja sijaisperheitä sekä valmentaa ja tukee heitä, esimerkiksi järjestämällä PRIDE-valmennusta ja erilaisia vertaistukitapaamisia. Kehittämissyksikkö kehittää toimintaa erilaisten hankkeiden ja projektien muodossa tehden yhteistyötä kuntien ja verkostojen kanssa.

Lastensuojelulain muutoksen myötä Perheverkosto kantaa -hanke oli erittäin ajankohtainen. Hankkeen tarkoitus oli vahvistaa lastensuojelun perhehoidon henkilöstötyövoimavaroja. Hanke alkoi 16.3.2011 ja loppui 31.7.2012. Hanke sai ESR-avustusta ja rahoitukseen osallistuivat Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön kunnat. Kohderymänä hankkeella olivat lastensuojelun tuki- ja sijaisvanhemmat, lisäksi kohderyhmään kuuluivat välillisesti kuntien lastensuojelun ja lastensuojelulaitosten henkilöstö.

Hankkeen tavoitteita olivat:

- perheiden luontaisten verkostojen selvittäminen ja hoitajien jaksaminen
- tuki- ja sijaisperheiden verkostojen kehittäminen
- lasten ja perheiden virkistystoiminnan edistäminen
- perheiden hyvinvoinnin, turvallisuuden ja valmiuksien vahvistaminen
- vertaistukihoidon kehittäminen
- kehittää ja aloittaa lomitusjärjestelmää, jotta perhehoitajien vapaat toteutuisivat
- koota eri osapuolten kokemuksia

Hankkeen tuloksia ovat perhehoitajien ja lasten elämänlaadun hyvinvoinnin paraneminen, perhehoitajien lomitusjärjestelmän mallin alueelle saaminen sekä mallin mahdollinen valtakunnallinen käytettävyys. (Perheverkosto kantaa -hanke.)

Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisella eli laadullisella menetelmällä. Aineistoa kerättiin teemahaastatteluilta, joissa käytettiin puolistrukturoitua kysymysrunkoa. Kysymysrunko on muodostunut kriisinteoriasta. Tutkimukseen on haastateltu seitsemää isovanhempaa ja tiedonkeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Isovanhempia haastattelimme pariskunnittain, nämä haastattelut me nauhoitimme. Aineiston litteroinnin suoritimme heti tapaamiskertojen jälkeen. Avainkäsitteitämme työssämme ovat lastensuojelu, sukulaissijaisvanhemmuus, vertaistuki, kiintymyssuhde, trauma ja kriisi.

2 LASTENSUOJELU

Termejä yksityissijoitus ja kasvattilapsi käytettiin yleisesti vielä ennen 1980-lukua, kun lapsi usein perheiden keskinäisellä sopimuksella sijoittui asumaan sukulaisperheeseen. Yhteiskunnallisen rakennekehityksen myötä 1980-luvulla siirryttiin ammattimaiseen kasvattamiseen. Tuolloin lapsia sijoitettiin lastensuojeluna laitoksiin tai suvun ulkopuolisiin sijaisperheisiin. (Laisi 2011, 5–6.)

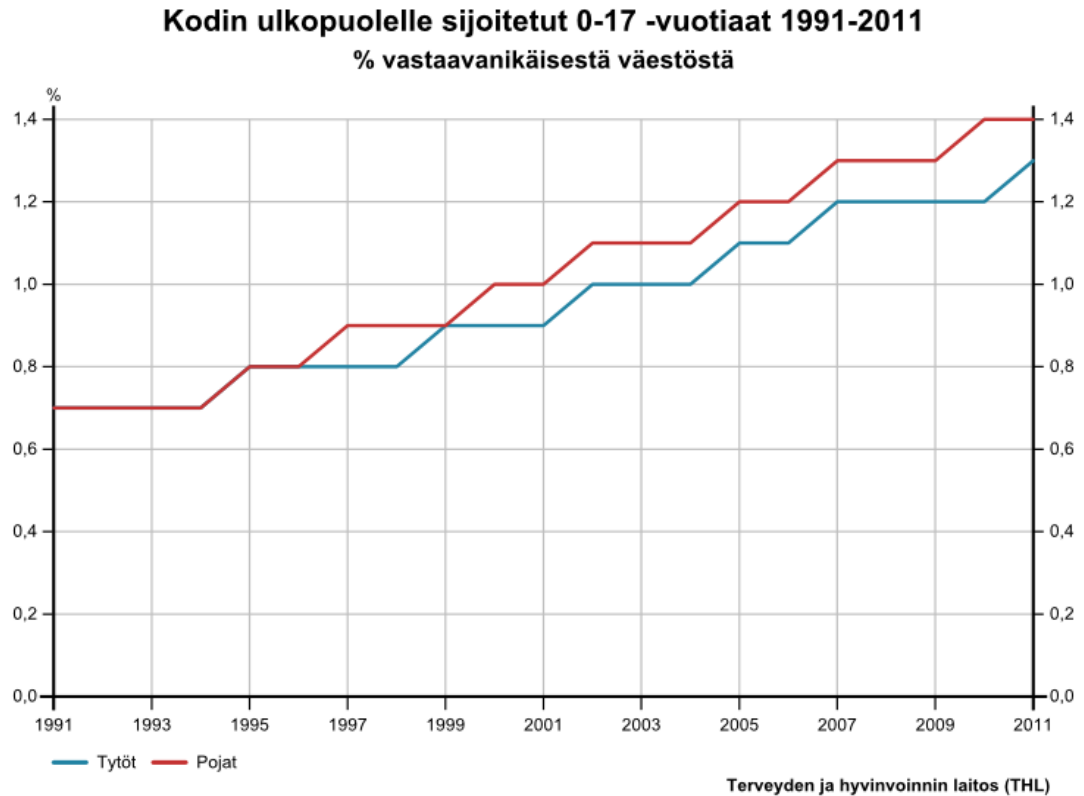
Lastensuojelulain keskeinen periaate on tukea lapsen kehitystä ja hyvinvointia sekä huoltajia ja sijaisvanhempia heidän kasvatustehtävässään. Laki turvaa lapselle oikeuden mahdollisimman hyvään ja tasapainoiseen lapsuuteen. Lastensuojelulla on monia tehtäviä, joiden toteuttamisessa ensisijaisesti on otettava huomioon lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa on työntekijöiden otettava huomioon toiminnan seuraukset niin, että lapselle turvataan normaali kehitys, valvonta ja huolenpito häntä hoitavilta vanhemmilta. Lapselle täytyy turvata mahdollisuus turvalliseen kasvuympäristöön, kouluttautumiseen ja itsenäistymiseen.

Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. (LSL 13.4.2007/417, luku 1 § 2.)

Tarvittaessa tulee tehdä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestää mahdolliset tukitoimet. (LSL 12.2.2010/88, 5 luku § 25.) Lastensuojeluprosessin alussa lapsen tilanne selvitetään kokonaisvaltaisesti yhdessä lapselle läheisten ihmisten ja lapsen elämässä mukana olevien muiden toimijoiden kuten päivähoiton, koulun ja terveydenhuollon kanssa. Lasta on kuultava ja lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä sekä otettava ne huomioon päätöksiä tehtäessä.

Laki määrää, että perhettä on ensisijaisesti tuettava avohuollon tukitoimin. Lapsi voidaan ottaa huostaan, jos hän vaarantaa omaa kehitystään tai terveyttään tai jokin muu uhkaa lapsen kehitystä ja terveyttä. Lapsi voi esimerkiksi käyttää huumaavia aineita tai olla itsetuhoinen tai joku muu voi satuttaa lasta väkivalloin. Kasvuympäristö voi muullakin tavoin vakavasti vaarantaa lapsen kasvua ja kehitystä. Mikäli avohuollon tukitoimet ovat riittämättömiä ja huostaanoton perusteet täyttyvät, lapsi on otettava huostaan. Sitä ennen on kuultava lasta ja hänen huoltajiaan. Huostaanottopäätös

on toistaiseksi voimassaoleva ja sen perusteita sekä mahdollisuutta perheen jälleenyhdistämiseen on tarkistettava säännöllisesti. (Saastamoinen 2010, 22–32.)

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset Suomessa (THL, 2011)

Lapsen asuinkunta vastaa sijoituksesta. Lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoime-
na, kiireellisenä sijoituksena, huostaanotona tai jälkihuollon tukena. Mikäli lapsi tai
huoltajat vastustavat sijoitusta, voidaan lapsi hallinto-oikeuden määräyksellä sijoittaa
väliaikaisesti tai toistaiseksi sijaishuoltoon. Sijaishuollon muotoja ovat perhehoito,
ammattillinen perhekotihoito, laitoshuolto tai muu lapselle sopiva hoito. Lapsen etu on
huomioitava sijoituspaikkaa valittaessa. Syyt sijoitukselle saattavat olla hyvinkin eri-
laisia ja yksilöllinen tilanne on aina huomioitava. Sijoituspaikan valintaan vaikuttavat
lapsen erityistarpeet. Sijainti ei saa estää yhteydenpitoa läheisiin, kuten sisaruksiin.
Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on käytettävä harkintaa, jotta lapselle löydetään sopi-
va ja hänen tarpeitaan vastaava sijoituspaikka. (Saastamoinen 2010 4–7, 102–103.)

2.1 Perhehoito

Perhehoito on kodin ulkopuolella tapahtuvaa lapsen hoidon, kasvatuksen ja muun huolenpidon järjestämistä yksityiskodissa. Kohderyhmänä voivat olla lapset, nuoret, mielenterveyskuntoutujat, vammaiset ja ikääntyneet. Eniten on lapsia ja nuoria, joita oli vuonna 2012 arviolta 5 500. (Perhehoitoliitto.) Tavoitteena on saavuttaa läheisten ihmissuhteiden katkeamattomuus, perusturvallisuus ja sosiaalisten taitojen kehittyminen. Perhehoitoa antavat kunnan tai kuntayhtymän hyväksymät, perhehoitajalain mukaiset perhekodit ja aluehallintovirastolta luvan saaneet yksityiset ammatilliset perhekodit. (Saastamoinen 2010, 7–9.)

Perhehoito on tehtävään hyväksytyssä kodissa tapahtuvaa kasvatusta. Perhehoitajalain mukaisen toimeksiantosopimuksen tehneen perhehoitajan koti toimii perhekotina. Perhehoitajaksi tai sijaisvanhemmaksi kutsutaan vanhempaa, joka on suorittanut tehtävän edellyttämän ennakkovalmennuksen. Erityisistä syistä ennakkovalmennus voidaan suorittaa vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta. Sijaisperheellä tarkoitetaan perhettä, johon lapsi on sijoitettu. (Pynnönen 2010, 30.) Sijaiskodissa saa olla yhtäaikaan korkeintaan neljä lasta. Tähän lasketan mukaan hoitajan omat, alle kouluikäiset lapset. Poikkeuksia voidaan tehdä saman perheen sisarusten ja perheenjäsenten kohdalla. Jos hoidosta ja huolenpidosta on vastuussa kaksi hoitopaikassa asuvaa henkilöä, voi sijaiskodissa olla jopa seitsemän lasta. Tällöin vaaditaan, että toisella hoidosta vastaavista henkilöistä on riittävä koulutus ja kelpoisuus. Luvanvaraissa perhekodeissa lasten hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat koulutuksen saaneet ammattihenkilöt. Yksityisten ammatillisten perhekotien ja laitosten toiminta on yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain alaista. (Saastamoinen 2010, 7–10.)

Toimeksiantosopimuksen tehneet perhehoitopaikat ja sijaiskodit pyrkivät tarjoamaan lapselle mahdollisimman kodinomaisen hoidon ja huolenpidon. (Pynnönen 2010, 31.) Suomessa sijaisperheiden valmennusta ja koulutusta ovat kehittäneet Perhehoitoliitto ry ja Pelastakaa Lapset ry ja Pesäpuu ry 1990-luvulta alkaen. Nykyisin sijaisvanhempien valmennukseen käytettävistä valmennusmuodoista yleisin on ryhmämuotoinen PRIDE -valmennus. Vuodesta 2004 alkaen Pohjois-Savon alueella on käytetty myös Pesäpuu ry:n kehittämää sukulaissijaisvanhemmuuteen valmennuksen perhekohtaista työskentelymallia (Pesäpuu ry 2010.)

2.2 PRIDE-valmennus

Valmennuksen taustalla on USAssa kehitetty, 14-vaiheinen lastensuojelun perhehoidon kehittämisohjelma. Suomeen sen on tuonut vuonna 1995 Pesäpuu ry. PRIDE-valmennusta käytetään sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitsevien kouluttamiseen ja valmentamiseen. Perhehoitajalain uudistukset (8.4.2011/317), edellyttävät sijaisvanhemmiksi aikovien ennakoivalmennusta. Erityisistä syistä valmennus voidaan suorittaa vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta. Sukulaissijoituksissa on sovellettu etenkin jälkimmäistä, kun lapselle on löytynyt lähiverkostosta turvallinen hoitovaihtoehto oman perhetilanteen ollessa kriisissä. Valmennus on tärkeää, sillä jokaisella perheellä on oikeus saada tietoa tehtävästä, mihin on ryhtymässä. Myös lapselle on tärkeää päästä perheeseen, joka on valmistautunut hyvin hänen hoitamiseensa. (Pesäpuu ry - PRIDE-valmennuksen 14-vaihetta.)

Suomessa PRIDE-valmennusta antavat kunnat, alueelliset kehittämissyksiköt ja sijaishuoltoyksiköt, lastensuojelujärjestöt sekä yksityiset perhehoidon palveluiden tarjoajat. Kouluttajina toimivat Pesäpuu ry:n kouluttamat vetäjät. Koulutusta vetävät lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja kokenut sijaisvanhempi yhdessä. Heillä yhdistyvät niin ammatillinen tieto kuin käytännön kokemuskin. PRIDE-valmennukseen kuuluu yhdeksän teemallista, kolmen tunnin ryhmätapaamista kotitehtävineen. Tavoitteena on auttaa sijais- tai adoptiovanhemmuutta harkitsevia perheitä antamalla heille riittävästi tietoa jo ennen päätöksen tekoa. Valmennuksessa kerrotaan sijais- ja adoptiovanhemmuuden haasteista sekä ohjataan avun ja tuen hakemisessa. Siinä rohkaistaan perheitä kohtaamaan erilaisuutta ja tunnistamaan sijoitettavan lapsen tarpeita. Sisältöön kuuluu erilaisia harjoituksia, joilla pyritään eläytymään niin sijoitetun lapsen kuin hänen biologisten vanhempiensa tilanteeseen ja tunteisiin eri vaiheissa sijoitusta. Sijais- tai adoptiovanhemmuutta harkitsevat joutuvat myös pohtimaan omien lapsuudenkokemustensa vaikutusta itseensä ja siihen, kuinka valmiita he ovat kohtaamaan lapsen kokemuksia ja tarpeita. Kysymykset, ”Miksi kaikki tämä valmennus ja opetus?”, ”Mihin tarvitsen valmennusta?”, ”Eikö kuka tahansa voi hankkia oman lapsen ilman koulutusta?” liikkuvat monen osallistujan mielessä. (Pesäpuu ry - Tietopaketti sijais- ja adoptiovanhemmuudesta kiinnostuneille; Pesäpuu ry – PRIDE ohjelma.)

Koulutusta tarvitaan, koska monilla sijoitetuilla ja adoptoiduilla lapsilla on erityistarpeita. Lapset voivat olla fyysisesti tai psyykkisesti laiminlyötyjä, pahoinpideltyjä ja jopa seksuaalisesti hyväksikäytettyjä. Vihaisuus ja hämmennyneisyys ovat myös normaaleja tunteita. Lapsille voi olla haastava oppia luottamaan aikuisiin ja näyttämään omia

tunteitaan julkisesti. PRIDE-valmennuksessa pyritään hyödyntämään jokaisen osallistujan tiedot, taidot ja kokemus koko ryhmän käyttöön. Erityisen tärkeitä ovat kaikki ne valmiudet ja taidot, joilla lasta autetaan eheytytään ja selviytymään kokemastaan. Sijais- tai adoptiovanhemman tarvitsemia valmiuksia ovat:

- kyky suojella ja hoivata lasta
  - tukea lapsen kehitystä ja tarvittaessa huomioida hänen kehityksellisiä viiveitään
  - kyky ja halu tukea lapsen suhteita biologisiin vanhempiin ja sukuunsa
  - sitoutua lapseen ja olla tarvittaessa luotettava aikuinen koko hänen elämänsä ajan
- yhteistyökykyisyys lapsen asioiden hoitamisessa (Pesäpuu ry – Perhehoito.)

Isovanhemmat käyvät perhekohtaisen valmennuksen. Näin myös he saavat mahdollisuuden harkita sijaisvanhemmaksi sitoutumista, vaikka lapsi jo usein onkin tilapäisesti sijoitettu heidän hoitoonsa ennen valmennuksen aloittamista. Isovanhemmat ovat yleensä lapsen elämässä mukana jo lapsen syntymästä asti ja heillä on muodostunut lapseen tunneside. Isovanhemmilla on suurempi motivaatio ja halu tutustuttaa lapsi muuhun sukuunsa kuin sukuun kuulumattomalla henkilöllä. Käytännössä yhteydenpito sukuun on isovanhemmille helpompaa kuin sukua tuntemattomalle vanhemmalle. (Koisti-Auer 2008, 31–34.)

2.3 Isovanhemmat sukulaissijaisvanhempina

Suomi on allekirjoittanut YK:n lasten oikeuksien sopimuksen. Sopimuksessa edellytetään lapsen etnisen, uskonnollisen ja kielellisen taustan huomioon ottamista myös kasvatuksessa ja lastensuojellisen sijoituksen yhteydessä. (Lapsiasiainvaltuutettu.) Isovanhemmat sukulaissijaisvanhempina pystyvät turvaamaan kasvatuksen jatkuvuuden. Sukulaissijaisvanhemmuudesta puhutaan silloin, kun lapsi sijoitetaan sukuunsa. Suvun lisäksi lastensuojelu kartoittaa lapsen lähipiirin. Lähipiiriin kuuluvat suvun lisäksi kummit ja muut lapselle läheiset henkilöt, jotka voisivat ottaa lapsen luokseen asumaan ja huollettavakseen. (LSL 12.2.2010/88, 6. luku § 32.) Sukulaissijoituksen yksi tärkeimmistä tekijöistä on tuttujen ihmissuhteiden säilyminen ja jatkuvuus (Pynnönen 2010, 30). Tutkimukset ovat osoittaneet, että sijoitukset sukulaissijaisperheisiin ovat kestävämpiä kuin sijoitukset suvun ulkopuolelle. Sukulaissijaisvanhemmat osaltaan myös vähentävät lapselle sijoituksesta aiheutuvaa traumaa sekä lisäävät pysyvyyttä ja yhteydenpitoa omiin sisaruksiin ja muuhun sukuun. Isovan-

hempien luokse sijoitetut lapset eivät koe samanlaista leimaavaa kohtelua kuin ne lapset, jotka on sijoitettu suvun ulkopuolelle. (Koisti-Auer 2008, 31-33.)

Pesäpuu ry on julkaissut vuonna 2008 Anna-Liisa Koisti-Auerin tutkimuksen pohjalta kirjan *Sukulaissijaisvanhemmuuden profiili*. Sukulaissijaisperheistä löytyi tutkimuksen mukaan kaksi erilaista perhetyyppiä; isovanhempi- ja muu sukulainen -tyypit. Tämän tutkimuksen mukaan sukulaissijaisvanhemmista hieman yli puolet on lapsen isovanhempia. Sukulaissijaisvanhemmista suurin osa tulee äidin puolelta; tutkimuksen mukaan 60 % oli äidin puolen sukulaisia. Tämän on nähty johtuvan sosiaalitoimen työkentelystä usein lähinnä äitien kanssa. On vaarana, että isän puolen suku jää selvittämättä. (Koisti-Auer 2008, 64–66.) Tässä tutkimuksessa käytetty teorian tieto isovanhemmista sijaisvanhempina on saatu pääosin Pesäpuu ry:n aineistosta.

3 KRIISI LAPSEN NÄKÖKULMASTA

Sana kriisi tulee kreikkalaisesta sanasta *krisis*, joka tarkoittaa eroa. Kriisit jaotellaan kolmeen eri ryhmään, kehityskriisit, elämänkriisit ja traumaattiset kriisit. Kehityskriisit ovat ihmisen normaaliin kasvuun ja kehitykseen kuuluvia vaiheita. Elämänkriisejä voivat olla esimerkiksi avioero tai muu vastaava äkillinen muutos elämässä. Traumaattiset kriisit ovat äkillisempiä ja ennustamattomia, esimerkkinä kolari, joka saattaa jättää henkilöön trauman ja pelkotiloja. (Hautaniemi & Järvenpää, 8–9.) Kriisin hoidossa ei yleensä toimita vain yhden teorian mukaan vaan pyritään ottamaan eri teorioista eri menetelmiä, jotka tukevat toisiaan. Kaikissa teorioissa kriisillä kuitenkin tarkoitetaan muutosta, mahdollisuutta, vaarallista käännöskohtaa tai jonkinlaista ratkaisun paikkaa. Suomessa käytetään ruotsalaisen psykiatrin J. Cullbergin kriisin mallia, jota on yhdistelty erilaisiin auttamismalleihin. (Palosaari 2007, 50–54.) Tutkimuksessa käsitellään traumaattista kriisiä, sen eri vaiheita ja kokemusta siitä.

Traumaattisessa kriisissä lapsi tai nuori kokee fyysistä olemassaoloaan, sosiaalista identiteettiään ja turvallisuuttaan uhkaavan tilanteen. Tämän seurauksena koetaan akuutti stressireaktio, joka etenee vaiheittain. Kriisin vaiheita on neljä, sokkivaihe, reaktiovaihe, käsittelyvaihe ja sopeutumisvaihe. (Hammarlund 2010, 91–92.) Lapsi kokee tapahtuman kestämättömänä vaikeutena, joka ylittää hänen voimavaransa ja selviytymiskeinonsa. Lapsi ei voi kokea kriisiä samalla tavoin kuin aikuiset, sillä hänen kehitysvaiheensa ja elämäkokemuksensa rajoittavat kokemusta. Puute kirjallisuudessa on se, että lapsille ei ole kehitetty heille kohdistettua kriisiteoriaa. (Pojjula 2007, 32–36.) Lapsen sijoittaminen on suuri muutos ja kriisi lapselle. Sijoitukseen päädytään aina lapsen edun vuoksi. Lapsi tarvitsee mahdollisimman paljon tukea sekä läheisiltään että päätöksen tehneeltä sosiaaliviranomaiselta. (Kujala 2003, 11.)

Erilaisia teorioita ovat muun muassa peruskriisiteoria, psykoanalyttinen teoria, systeemiteoria ja interpersoonallinen teoria. Peruskriisiteoria pyrkii auttamaan avun tarpeessa olevaa ihmistä ymmärtämään itselle tapahtunut niin, että hän voi korjata omia vääristyneitä tunteitaan, ajatteluaan ja käyttäytymistään. Psykoanalyttinen teoria on tieteenfilosofinen suuntaus, joka keskittyy alitajunnassa ja menneisyydessä tapahtuneisiin tunteisiin ja ilmiöihin, joihin pyritään saamaan selkeyttä. Systeemiteoria keskittyy kriisistä kärsivän vuorovaikutussuhteisiin. Sen mukaan kriisissä olevan ihmisen parantuminen riippuu oleellisesti hänelle läheisistä ihmisistä. Interpersoonallisen näkökulman mukaan parantuminen lähtee voimaantumisen kautta ihmisestä itsestään.

Siinä vahvistetaan itsetuntoa ja itseohjautuvuutta sekä positiivista minäkäsitystä. Koska lapsille ei ole yksilöityä teoriaa, lapsiin sovelletaan edellä mainittuja aikuisten kriisiteorioita. Kriisin kokeva lapsi tarvitsee säännöllisen päivärytmin ja mahdollisuuden näyttää tunteitaan. Lapselle myös täytyy kertoa tapahtuneesta hänen kehitystasonsa mukaan niin, että lapsi ymmärtää tapahtuneen ja pystyy sitä käsittelemään. (Poijula 2007, 28, 32.)

3.1 Trauma ja traumaattinen kriisi

Traumaattinen kriisi on seurausta traumasta, jonka on saanut aikaan yllättävä tapahtuma. Se on tilanne, johon lapsi tai aikuinen ei voi vaikuttaa itse millään tavalla. (Ylöjärven kaupungin varhaiskasvatus). Trauman kokeminen on yleisempää kuin on aiemmin luultu, sillä sen kokee jopa yli kaksi kolmasosaa alle 16-vuotiaista lapsista. Vain lapsen hyvin tunteva ihminen pystyy tunnistamaan lapsessa tapahtuneet muutokset verratessaan trauman jälkeistä tilaa sitä edeltäneeseen. Kun lapsi kokee trauman, hänellä voi olla fyysisiä ja psyykkisiä oireita sekä käyttäytymisen muutoksia. Lapsen fyysisiä oireita saattavat olla nopea pulssi, hikoilu, päänsärky ja mahakipu sekä kuulon heikkeneminen. Psyykkisiä oireita voivat olla erilaiset tunneilmiöt, kuten ärtyneisyys, viha ja pelko. Käyttäytymisessä trauman merkkejä voivat olla muun muassa hitaus, vaeltelu, lamaantuminen ja yliaktiivisuus. Sen lisäksi lapsi voi olla erittäin läheisyydenhaluinen. Hän saattaa alkaa myös pelätä, mitä hänen läheisilleen voi tapahtua. Tämän seurauksena lasta saattaa alkaa ahdistamaa, hän voi nähdä tapahtuneesta painajaisia tai hän voi herätä yöllä tarkistamaan ovatko vanhemmat varmasti lähellä. (Poijula 2007, 40, 55–56.) Edelliset oireet voivat puhjeta lapselle epämieluisissa tilanteissa. Äärimmäisen stressaavaa pienelle lapselle on pukeutuminen, nukkumaan meno, nälkä ja syöminen, pelko ja sairastuminen ja pidemmät ajat erossa vanhemmasta. (Kanninen & Sigfrids, 2012, 30–32.)

Lapsi, joka on kokenut katkenneen kiintymyssuhteen tai traumaattisen tapahtuman, kuten pahoinpitelyä tai nähnyt sitä tapahtuvan, on oikeanlaisen hoidon ja huolenpidon tarpeessa. Oikea huolenpito kotona on säännöllistä päivärytmiä, lapsen tarpeisiin vastaamista ja hellyyden ja läheisyyden antamista lapselle. Mikäli lapsella on tarvetta terapiaan trauman vuoksi, on erittäin suositeltavaa, että se järjestetään. Mitä nuorempi lapsi on, sitä enemmän hän tarvitsee aikuisen tukea käsitelläkseen trauman. Lenore Terrin mukaan lapsi voi kokea trauman kahdella tavalla: Hän voi muistaa tapahtuman hyvin selvästi ja elää sen yhä uudelleen tai trauma voi puhjeta myöhemmässä vaiheessa. Trauman puhjetessa myöhemmin lapsen muistikuvat voivat olla

epämääräisiä, unen kaltaisia muistoja. Tämä johtuu lapsen selviytymisstrategiasta dissosioimalla. Tällöin aivot unohtavat tapahtuneen ja suojaavat näin kehitystä. (Sinkkonen & Kalland 2005, 156–158.)

Jokainen kokee kriisin eri tavalla ja yksilöllisesti. Traumaattisen kriisin vaiheet muistuttavat läheisesti toisiaan. Koska kriisin aiheuttaja on voimakas, tunteetkin ovat voimakkaita. Lapsena koettu traumaattinen kokemus vaikuttaa aikuisiälläkin selviytymiskeinojen ja eloonjäämisvaistojen kehittymiseen. Tästä on esimerkkinä ryöstetyksi tuleminen, joka voi olla järkytys sellaiselle henkilölle joka ei ole kokenut vastaavaa järkytystä ennen. Toiselle tapahtuma saattaa olla voimakas kriisi, joka tuo menneisyydessä tapahtuneen trauman uudelleen pintaan. Tällöin kriisin käsittelyvaihe saattaa kestää pidempään. (Palosaari 2007, 32–36.)

3.2 Sökkivaihe

Sökkivaihe on yleensä helposti tunnistettavissa tapahtuman alkuvaiheessa, mutta eri vaiheet voivat olla myös toistensa kanssa limittäin. Alussa mieli suojautuu kaaokselta. Trauman kokenut voi olla ulospäin rauhallisen oloinen, vaikka mieli olisikin sekavassa olotilassa. Lapset käyttäytyvät tässä vaiheessa jokainen eri tavalla. He voivat lamaantua tilanteessa, reagoida todella voimakkaasti tai voi jopa näyttää siltä, ettei mitään olisikaan tapahtunut. Tämä alun sökkivaihe saattaa kestää vain lyhyen ajan, tunteista muutamiin päiviin. (Poijula 2007, 33.)

Sökkivaihe on tila, jossa ihmisen tunteet lukkiutuvat eikä henkilö voi säädellä omia tekojaan. Mieli dissosioi, eli ottaa etäisyyttä asioihin. Tällöin mieli voi unohtaa joitakin yksityiskohtia tapahtuneesta, ihminen ei usko tapahtunutta tai aikakäsitys voi muuttua. Usein ihminen alkaa sökkivaiheessa toimia tilanteen korjaamiseksi. Kolmas mahdollinen aivojen suojautumistapa reagoidessaan sokkiin on purkaa sitä suurien tunteiden avulla, kuten paniikilla, itkulla ja huudolla. (Hammarlund 2010, 101–102.) Paniikinomainen käyttäytyminen on erittäin harvinaista ja seurausta todella täpärästä ja toivottomasta tilanteesta (Palosaari 2007, 58).

Jotkut ihmiset kuvaavat sokkia niin, että tapahtuneen aikana tuntuu kuin katsoisi televisiota. Ihminen voi kokea sokin kaikilla aisteillaan: hän voi haistaa hajuja, nähdä näkyjä, kuulla huutoja ja tuntea tuskaa ja kauhua. Nämä tunteet sokki siis pyrkii peittämään alleen ja turruttamaan. Tämä täytyy paranemisprosessissa ottaa huomioon, sillä esimerkiksi auto-onnettomuudesta selvinnyt voi bensan hajun haistaessaan mie-

lessään palata onnettomuuspaikalle. Sokissa ihminen pystyy äärettömän rohkeisiin ja fyysisesti raskaisiin suorituksiin. Hän voi toimia hyvin tehokkaasti ja havainnoida tarkasti ympärillä tapahtuvaa. Esimerkiksi nainen, joka kantaa lastaan portaissa ja kompastuu, voi kertoa, että hänellä oli yllin kyllin aikaa miettiä, kuinka laskeutua selälleen lasta vahingoittamatta. Sokissa siis ihminen voi toimia äärimmäisen tehokkaasti ja tarkasti, mutta myös jähmettyä paikoilleen ja niin sanotusti jäätyä. Tämä liittyy toivotomuuteen tilanteessa ja tilanteeseen alistumiseen. Sokkivaiheen jälkeen ihminen siirtyy reaktiovaiheeseen. Sokkivaihe auttaa unohtamaan hetkellisesti, kun taas reaktiovaihe saa tunteet esille voimakkaasti ilman järkevää selitystä. (Palosaari 2007, 54–59.)

3.3 Reaktiovaihe

Psyykkiset oireet näkyvät käytöksessä ja voimakkaiden tunteiden näyttämisenä. Tunteet saattavat muuttua muotoaan yhdessä hetkessä. Trauman kohtaama henkilö saattaa aluksi nauraa, mutta nauru voi muuttua hetkessä itkuksi tai kiukuksi. Tämän lisäksi useilla ilmenee myös fyysisiä oireita kuten vapinaa ja oksentamista. Reaktiovaiheessa aivot alkavat tehdä töitä niin, että tapahtumat muistuvat mieleen toistuvasti. Niin sanotut flashbackit toistuvat sekä unissa että mielikuvissa. (Palosaari 2007, 63–64.) Tämä vaihe saattaa kestää useita viikkoja ja saa puolustusmekanismit käynnistymään. Käytännössä ihminen suojelee itseään tuskallisilta kokemuksilta. Puolustusmekanismeja voivat olla tapahtuman kieltäminen tai katkos tietoisuuden jatkuvuudesta. Puolustusmekanismit voivat myös vaikuttaa käyttäytymiseen, ajatteluun ja tunteisiin. Reaktiovaiheeseen liittyy olennaisena osana myös surun kaltainen reaktio, jossa lapsi toistelee miksi-kysymystä yrittäen ymmärtää tapahtunutta. Joillakin, jotka ovat kokeneet tilanteen äärimmäisen ahdistavana, voi esiintyä välttelyä ja muistamattomuutta tapahtuneesta. Tilaan voi liittyä todella korkea ylivireystila. (Pojjula 2007, 33–34.)

Reaktiovaiheeseen liittyy myös tieto menetyksen vaikutuksesta tulevaan; ettei mikään ole enää ennallaan. Mieli täyttyy masennuksen kaltaisista oireista. Hyvin tavallista ovat myös itsesyytökset. Lapsi alkaa helposti syyttää itseään ja etsii itsestään vikoja jotka ovat aiheuttaneet tapahtuneen. Tässä tilanteessa on vanhemman ja kasvattajan rooli havainnoida ja ottaa asia puheeksi lapsen kanssa. Vakavammissa reaktioissa esiintyy keskittymisongelmia, aggressiivisuutta ja itsensä vahingoittamista. Auttajalla on suuri merkitys toipumiseen ja hän voi yrittää kertoa, että tilanteesta voisi jopa oppia jotain itsestä ja elämästä. (Hammarlund 2010, 102.) Reaktiovaiheen jälkeen hen-

kilö alkaa käsitellä tapahtunutta ja tapahtuu siirtyminen käsittelyvaiheeseen, joka voi alkaa viikkojen tai jopa vuoden päästä tapahtuneesta.

3.4 Käsittely- ja sopeutumisvaiheet

Käsittelyvaiheen alkaminen on erittäin yksilöllistä. Tässä vaiheessa ihminen alkaa katsoa tulevaisuuteen sen sijaan, että katsoisi taaksepäin tapahtuneeseen. On myös mahdollista, että ihminen ei pääse lainkaan käsittelyvaiheeseen. Varsinkin lasten on vaikea käsitellä tapahtunutta ilman aikuisen tukea. Jos traumaa ei pysty käsittelemään, on syytä kääntyä asiantuntijan puoleen joka voi auttaa tilanteesta poispääsyä. (Pojjula 2007, 34.) Käsittelyvaihe paitsi alkaa, myös koetaan erittäin yksilöllisesti. Käyttäytymisessä se voi näyttäytyä vetäytyvänä käytöksenä ja ärtyneisyytenä. Sen lisäksi keskittyminen on vaikeaa ja voi esiintyä muistamattomuutta. Henkilö pohtii omaa käsitystään itsestään, muista ja ympäröivästä maailmasta, sillä kriisin tuomat muutokset elämässä edellyttävät tätä. Kriisin kokenut alkaa tämän prosessin jälkeen suunnata katsettaan taas tulevaan ja siirtyy niin sanottuun sopeutumisvaiheeseen. (Tukinet.)

Sopeutumisvaiheeseen oleellisesti kuuluu kriisin aiheuttajasta luopuminen ainakin jollakin tasolla. Tämä saattaa jopa yllättää, sillä kriisiä läpikäynyt voi huomata, että elämä jatkuu, vaikkei se siltä itsestä tuntuisi. Tunnetta kutsutaan myös suruksi, sillä siitä se suurimmaksi osaksi koostuu. Ihminen saattaa elää sopeutumisvaihetta jopa vuosia, mutta pääsee kuitenkin sen yli ajan kuluttua. (Palosaari 2007, 65–66.)

Sopeutumisvaihe on läpi elämän kestävä prosessi. Lapsi alkaa ymmärtää, että tapahtunut tulee pysymään tapahtuneena ollen osana häntä arven lailla. Hän havaitsee, ettei tapahtunut kuitenkaan estä häntä elämästä omaa elämäänsä. Ihmisen arvomaailma on voinut muuttua ja toisten ihmisten arvostaminen on voinut lisääntyä. Paras mahdollinen lopputulos on, että selviytymiskeinot ovat vahvistuneet ja kyky kokea vastoin käymisiä on parantunut. On myös olemassa mahdollisuus kielteiseen kasvuun ja kehitykseen. Tällöin trauma rajoittaa elämää ja voi johtaa psyykkiseen häiriöön. On tärkeää tietää, että mikäli lapsi ei ole käsitellyt kriisiään, voi hänessä esiintyä ahdistusta, pelkoa, häpeää ja syyllisyyttä. Lapsen käytyä traumaattista tapahtumaa läpi mielikuvissaan tarpeeksi usein häviää aiheesta sen pelkotilat, ja lapsi oppii, että tässä hetkessä hän on turvassa. (Pojjula 2007, 34–37; Tukinet.)

4 KIINTYMYSSUHTEEN MERKITYS LAPSEN KEHITYKSEEN

Kiintymyssuhdeteorioita ovat kehittäneet monet eri tutkijat, mutta peruslähtökohta on verrata terveen kiintymyssuhteen kehittymistä niihin lapsiin, joilla kiintymyssuhdeprosessi on häiriintynyt. Kiintymyssuhteen merkitys on puhtaasti biologinen ja sen tarkoituksena on taata eloonjääminen. (Becker-Weidman 2008, 38–42.) Suurin osa kiintymyssuhdeteoreetikoista on sitä mieltä, että vauvaiän kiintymyssuhde vaikuttaa myöhempään kehitykseen, vaikkakin joukkoon mahtuu myös tutkijoita, jotka kiistävät tämän teorian. Kiintymyssuhde on ollut vuosituhanen vaihteessa paljon kritiikkiä saanut aihe. On puhuttu jopa ”kasvatuksen myytistä” eli, varhaisella kiintymyssuhteella ei olisi kauaskantoisia vaikutuksia. (Sinkkonen & Kalland 2005, 151–152.) Tutkimuksessa noudatetaan niiden tutkijoiden tutkimuksia, jotka enemmistönä ovat osoittaneet kiintymyssuhteella olevan vaikutuksia myöhempään elämään ja kehittymiseen.

On vaikeata nimetä, kuinka pieni vauva tuntee ja kokee. Alle puolen vuoden ikäisenä lapsi seuraa ja havainnoi ympäristöä. Lapsi etsii katsekontaktia hoitajaansa ja elää ikään kuin symbioosissa hoitajansa kanssa. Hän kokee ja tuntee pitkälti ihon ja kosketuksen kautta. Lapsi kiintyy läheiseen hoitajaansa ja kiintymyssuhde alkaa kehittyä lapsen ja vanhemman välille. Vuorovaikutussuhde vaikuttaa vahvasti siihen, kuinka vauvasta kasvaa ja kehittyy ihminen. Yleensä vuorovaikutussuhde kehittyy luontevasti lapsen ja vanhemman välille niin, että vanhempi tietää lapsen tarpeen. Se voi olla fyysisten tarpeiden täyttämistä, läheisyyttä, katsekontaktin hakemista, ”lepertelyä” ja yleensäkin lapsen tarpeiden ymmärtämistä. (Becker-Weidman 2008, 43–44; Duodecim; Hughes 2006, 21.) Aina näin ei kuitenkaan käy ja kiintymyssuhde voi vaurioitua. Onkin todettu, että monilla perusturvallisuutta horjuttavilla elementeillä voi olla haitallisia vaikutuksia lapsen psyykeen kehitykselle (Dunderfelt 2011, 67). Mikäli kiintymyssuhde ei toteudu, se lapsen aivojen kehitys vaarantuu. Lapsi ei esimerkiksi osaa säädellä tunteitaan, loogisen ajattelun kehittyminen häiriintyy, eikä lapsi kykene luomaan terveitä sosiaalisia suhteita. (Becker-Weidman 2008, 38–43.)

Sisäiseksi työskentelymalliksi kutsutaan tapaa tai strategiaa, jolla lapsi käsittelee erilaisia tilanteita, kuten vaaran tai pelon tunteita. Käyttäytymisessä näkyviä tapoja ovat esimerkiksi välttäminen, läheisyyden halu tai esimerkiksi teatraalinen tunteiden liioittelu. Työskentelymallit sisältävät erilaisia odotuksia ja muistikuvia siitä, mitä ennen on tapahtunut. Esimerkiksi kun lapsella on nälkä, hän tietää äitinsä, tai muun huoltajan syöttävän hänet. Se on siis oletus siitä, mitä tulee tapahtumaan. Nämä odotukset ja

olettamukset tuovat lapsen elämään järjestystä ja ennalta oletettuja tapahtumia. Jos siis kiintymyssuhde on muodostunut hyvin, uskaltaa lapsi irrottautua hoitajastaan ja alkaa tutkia maailmaa. Mikäli kiintymyssuhde on vaurioitunut, lapsen kehitys voi viivästyä ja vaarantua. Mikäli lapsi on pienenä kokenut hyvin traumaattisia ja stressaavia tapahtumia, hän usein pysyy opetellussa työskentelymallissaan. Esimerkiksi lapsi, joka on oppinut saamaan huomiota negatiivisella käytöksellään, ei tiedä muuta tapaa saada haluamaansa. Lapsen hyväksi kokema työskentelymalli saattaa säilyä vuosia. Traumasta ja kiintymyssuhdehäiriöstä kärsivät lapset siis oireilevat samalla tavalla. Nämä kaksi teoriaa ovat kietoutuneet toisiinsa, sillä kiintymyssuhteen katkeamiseen johtanut toiminta aiheuttaa trauman. (Sinkkonen & Kalland 2005, 152–157.)

Hieman alle vuoden ikäisenä lapsi havaitsee olevansa hoitajastaan irrallinen ja erillinen olento. Hän voi alkaa voimakkaasti vierastamaan ja lapsi voi myös muuttua itkuisemmaksi kuin ennen. Vauva muodostaa omaa kehonkuvansa ja tarvitsee runsaasti tukea hoitajaltaan. Lapsi oppii tuolloin usein myös nousemaan ylös ja kävelemään alkaen näin tutustumaan ympäristöönsä. Lapsen emotionaaliselle säätelylle ja itse-tunnon kehitykselle on tärkeää, että hän tuntee olevansa turvassa ja voi luottaa hoitajaansa. (Dunderfelt 2011, 65–67.)

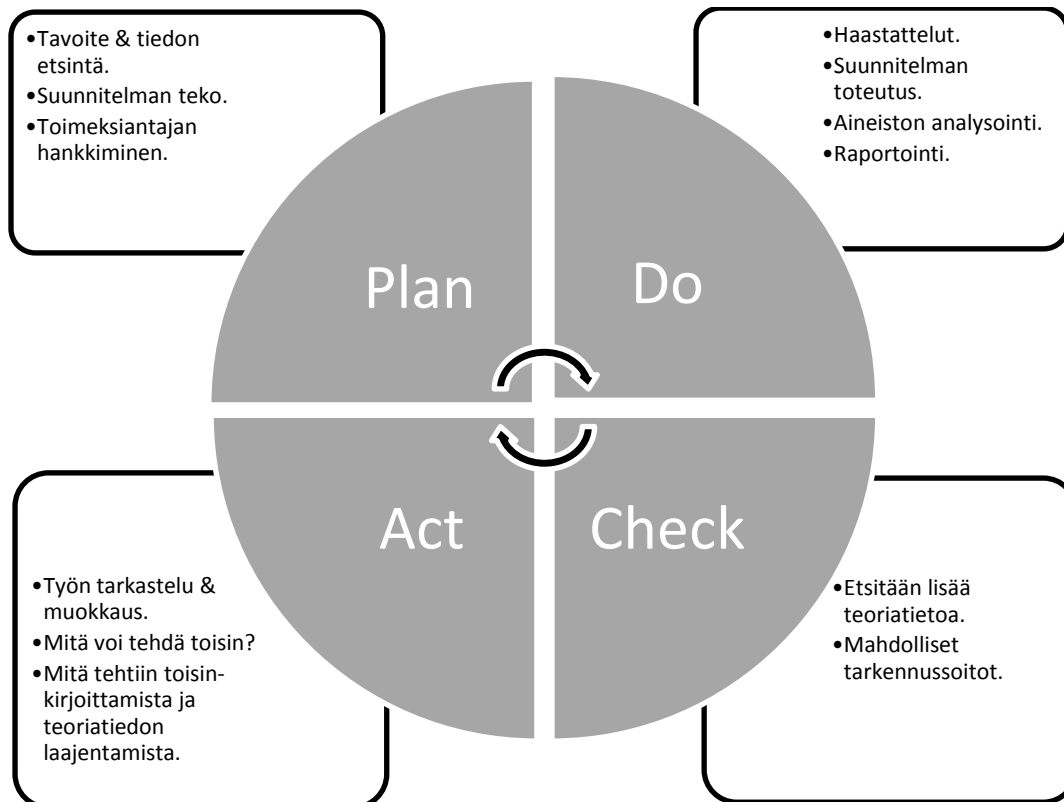
Lapsen tarpeiden laiminlyönti ja kokemus uhkaavasta tilanteesta voivat vaurioittaa kiintymyssuhdetta. Laiminlyöntiin vaikuttavia tekijöitä voivat olla kasvattajan masennus, alkoholiongelma ja kyvyttömyys hoitaa lastaan. Lapsen sairaudet tai koliikin mukanaan tuoma vaikeahoitoisuus voivat hankaloittaa kiintymyssuhteen muodostumista. Paras tapa alkaa muodostaa tervettä kiintymyssuhdetta olisi säännöllistä arki, jotta lapsi voisi ennalta tietää tulevan tapahtuman. (Duodecim; Kanninen & Sigfrids 2012, 28–32.) Vappu Taipale kertoo kirjassaan *Lasten mielenterveys* tilanteista, joissa on tutkittu lasten pahoinpitelyjä ja laiminlyöntejä. Hänen mukaansa osa vanhemmista ei ole ymmärtänyt lainkaan lapsen iänmukaista käyttäytymistä ja on ottanut esimerkiksi lapsen itkun itseensä kohdistettuna kiusana. Pahimmillaan nämä lapsen aivan normaalit toimet on kostettu kurittamalla, lyömällä tai tönimällä. (Taipale 1998, 240, 262.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksen tavoitteena on saada haastateltavilta isovanhemmilta lasta koskevaa tietoa sijoituksesta ja isovanhempien omaa kokemusta sijoituksen eri vaiheista. Tutkimuskysymyksemme on ” Kuinka lapsi ja isovanhempi kokevat lapsen sijoituksen isovanhempien luokse?” Alakysymyksemme ovat: Kuinka lapsi kokee kriisin vaiheita? Kuinka lapsi kokee sijoituksen eri vaiheita? Kuinka isovanhemmat kokevat sijoituksen? Kuinka sijoitus vaikuttaa isovanhemman ja biologisen vanhemman suhteisiin? Kuinka sijoitus vaikuttaa lapsen ja biologisen vanhemman suhteeseen? Alakysymyksillä on tarkoitus saada uutta tietoa isovanhempien ja lasten kokemuksista. Tästä aiheesta ei löydy täsmällistä tutkimustietoa. Aiemmin on tutkittu vain aikuistuneita sijaislapsia, jotka olivat olleet sijoitettuna sukulaissijaisvanhemmilleen.

Tutkimuksessamme emme ole haastatelleet lapsia, vaan lasten kokemuksia kuultiin isovanhempia haastatteleamalla. Lasten haastattelut voisivat järkyttää lapsia etenkin, jos heillä on traumaattisia kokemuksia. Lasten haastattelu ei ole perusteltua meidän tutkimuksessamme, koska isovanhemmat ovat lapsen arjessa päivittäin mukana ja näkevät lapsessa tapahtuneet muutokset. Isovanhemmat näin ollen voivat antaa luotettavaa tietoa lapsen kokemuksesta. Lapsille tehtävän haastattelun ei pidä kuormittaa tai rasittaa lasta. (Viitanen 2011, 50–52.)Tästä syystä emme haastatelleet lapsia lainkaan.

Tutkimuksemme toteutuksessa käytettiin Demingin-ympyrää (Kuvio 2) selkeyttämään tutkimuksen kulkua. Aluksi on suunnitteluvaihe (Plan), jonka aikana kerättiin teoretietoa ja perehdyttiin aiheeseen, tehtiin suunnitelma sekä etsittiin toimeksiantaja. Suunnittelun jälkeen on toteutusvaihe (Do), jossa toteutettiin suunnitelma, tehtiin varsinaiset haastattelut ja analysoitiin aineisto sekä kirjoitettiin tutkimusta. Arviointivaiheessa (Check) etsittiin lisää teoretietoa. Myös tarkennussoitot haastateltaville olisivat kuuluneet tähän vaiheeseen. Niitä tutkimuksessa ei katsottu tarpeellisiksi. Arviointivaiheessa (Act) työtä tarkasteltiin kriittisesti ja sitä muokattiin lisää. Tässä vaiheessa mietittiin, mitä olisi voinut tehdä eri tavalla tai olisiko jotain parannettavaa vielä ollut. Prosessin kulku ei ole suoraviivaista, vaan arviointi ja mahdollinen takaisin palaaminen kuuluvat asiaan. Demingin-ympyrän käyttöön kuuluu spiraalimainen, jatkuva prosessi, jossa jatkuva kehittäminen ja parantaminen ovat avainasemassa. Menetelmällä voi vaikuttaa laadun tasoon, koska jokaisessa vaiheessa tekemistä arvioidaan ja kehitetään. (Hokkanen & Strömberg, 2006 80–82.)

Kuvio 2. Demingin-ympyrä

Haastattelun kohdejoukko muodostui Pohjois-Savon alueella olevista isovanhemmista, jotka suostuivat haastateltaviksi. Tärkeänä pidettiin, että mielipiteet ja käsitykset eivät johdattele haastattelujen kulkua. Tutkimusta varten kerättiin teoriatietoa ja laadittiin kysymysrunko vuoden 2012 keväällä. Toimeksiantajan hyväksytyä kysymysrunгон haastattelut aloitettiin syksyllä 2012 ja viimeinen haastattelu oli helmikuussa 2013. Aineiston analysointi tehtiin helmikuussa 2013, minkä jälkeen työstettiin varsinaista tutkimuksen kirjoitusosuutta.

5.1 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmän valintaan vaikuttaa, millaista tietoa tutkittavilta halutaan, ja mikä on tutkimuksen teoreettinen tavoite. Tässä tutkimuksessa tutkitaan aihetta, josta ei ole tiettävästi aiempaa tietoa. Kvalitatiivinen tutkimus antaa parhaat edellytykset saada varmaa tietoa kohderyhmältä. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on yleistynyt 1980-luvulla. Se on alun perin syntynyt vastakohtaksi kvantitatiiviselle tutkimusmuodolle. Kvantitatiivinen tutkimus perustuu määrällisen tiedon tutkimiseen. Kvalitatiivinen tutkimus on monimuotoisempi tutkimusote, jossa yhdistyvät havainnointi ja haas-

tattelut. Aihe voi olla tutkittaville arka. Sanamuodot ja havainnointi ovat oleellinen osa tutkimuksen tulosten saamiseksi. Molemmassa tutkimusmenetelmissä yhdistyy toistettavuus. Tästä syystä kvalitatiivisen tutkimuksen raportoinnin on oltava tarkka ja siihen on kiinnitettävä erityistä huomiota. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 65–72.)

Kvalitatiivista tutkimusta pidetään osittain epäluotettavana, koska se jättää tilaa tutkijan tulkinnalle. Tutkimuksessa on käytetty fenomenologista menetelmää, joka tutkii ihmiselle kokemusperäistä tietoa. Yleisesti sitä on käytetty hoitotieteen tutkimuksissa. Lähestymistapa pyrkii kokemusten ja merkitysten ymmärtämiseen. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 65–72.)

5.2 Haastattelumenetelmä

Tutkimuksen haastattelut on toteutettu puolistrukturoidulla haastattelumenetelmällä. Menetelmistä valittiin teemahaastattelun muoto. Teemahaastattelumenetelmää on käytetty, koska tutkimuksemme kohdejoukko oli pieni ja tarkoituksenmukainen. (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.) Tiedonkeruumenetelmäksi kannattaa valita haastattelu, jos aihetta ei ole aiemmin tutkittu tai tietoa siitä on vähän. Haastattelulla aiheesta saa enemmän tietoa ja tarvittaessa voi esittää lisäkysymyksiä. Menetelmänä se sopii tehtyyn tutkimukseen, koska aihe on arkaluontoinen. Tutkijalta edellytetään kokemusta, koulutusta ja tietoa vuorovaikutuksesta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35.)

Teemahaastattelussa haastattelutilanteeseen laaditaan teemoja ja aihepiirejä, mutta järjestystä tai varsinaisia lukkoon lyötyjä kysymyksiä ei ole. Näin haastateltavan on mahdollista siirtyä aiheesta toiseen ja haastattelu muistuttaa enemmänkin vapaa- muotoista keskustelua kuin tiukkaa kysymys vastaus asettelua. Haastattelussa tutkijalla on tärkeä rooli ohjata keskustelua oikeaan suuntaan, muttei johdatella liikaa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Tutkijan pitää muistaa, että hän on tiedon kerääjä ja vastaukset ovat haastateltavalla. Haastattelutilanteessa tutkijan sosiaaliset taidot ja tilannetaju auttavat pitämään haastateltavan oikeassa aiheessa ja saamaan vastauksia tutkimuskysymykseen. (Ruusuvoori & Tiittula 2009, 11–12, 22–23.) Haastattelut on hyvä tehdä haastateltaville miellyttävässä paikassa, jotta tutkimustilanne olisi luonnollinen ja rento (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 127).

Ennen haastattelua kerroimme itsestämme ja tutkimuksen tarkoituksesta ilmapiiriin keventämiseksi. Tässä tutkimuksessa haastattelut aloitettiin taustatietoja kysymällä. Taustatiedoissa kysyttiin isovanhempien ja lasten ikää sekä nyt että sijoitushetkellä,

sijoitettujen lasten sukupuolta, sijoituksen kestoa ja sitä, olivatko isovanhemmat vielä työelämässä mukana vai eläkkeellä. Kysymysrunko (Liite 1.) muodostui viidestä teema-alueesta, joista ensimmäinen käsitteli sijoituksen alkuhetkeä. Tällä pyrittiin tutkimaan mahdollista sokkivaihetta ja isovanhempien tuon hetkisiä kokemuksia. Toinen teema käsitteli lapsen kokemusta sijoituksen alkuvaiheesta ja kolmas teema käsitteli lapsen käyttäytymistä koko prosessin aikana. Neljäs teema käsitteli sekä isovanhempien että lapsen tämänhetkistä tilannetta ja ajatuksia tulevaisuudesta. Viides teema käsitteli sijoitusprosessissa auttaneita tahoja ja kehitysideoita toimeksiantajan toiminnan kehittämiseksi. Isovanhemmilta kysyttiin myös kokemuksia valmennuksesta.

Haastattelut nauhoitettiin osallistujien luvalla. Kukin haastattelu kesti noin puolitoista tuntia. Aineisto litteroitiin heti haastattelujen jälkeen, jotta myös kaikki havainnoitu tieto olisi haastattelijoiden tuoreessa muistissa. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 70 sivua. Tutkimuksessa käytetään suoria lainauksia litteroidusta aineistosta.

5.3 Kohdejoukon kuvaus

Kohdehenkilöiden yhteystiedot saatiin toimeksiantajalta siten, että aluksi teimme kirjeen (Liite 2.), jonka lähetimme toimeksiantajalle. Toimeksiantaja oli kirjeen avulla esitellyt tulevaa tutkimusta haastatteluista kiinnostuneille isovanhemmille. Haastattaviin perheisiin otettiin tämän jälkeen yhteyttä ja sovittiin sopivat päivät ja kellonajat. Yhteensä neljää perhettä haastateltiin. Kolmen perheen kohdalla haastatteluun osallistuivat molemmat isovanhemmat, yhdessä tapauksessa haastateltavana oli isoäiti. Kolmen perheen isoisät olivat jo lapsen sijoitushetkellä eläkkeellä. Isoäidit puolestaan olivat kaikki vielä työelämässä sijoituksen alkaessa. Kahdessa perheessä sijoitetut lapset olivat äidin puolelta ja kahdessa isän puolelta. Käytännössä tällä kartoitettiin kokonaiskuvaa ja sitä, kuka lasta pääosin hoitaa. Huomattiin, että usean perheen kohdalla isoisillä on enemmän aikaa olla lapsenlapsen kanssa kuin isoäideillä, jotka työskentelivät vielä kodin ulkopuolella.

Perheet saivat itse valita, tehtiinkö haastattelu heidän kodissaan vai muussa sovitussa paikassa. Kaksi perheistä halusi haastattelun toteutuvan kotona, toiset kaksi haastateltiin muissa erikseen varatuissa tiloissa. Haastatteluun osallistuneet isoäidit olivat olleet lapsen sijoitushetkellä 49–55-vuotiaita ja isoisät 56–62-vuotiaita. Tutkimukseen osallistuneet isovanhemmat olivat siis melko samanikäisiä. Sijoitetut lapset olivat olleet sijoitushetkellä 0–4-vuotiaita. Haastatteluhetkellä lapset olivat iältään kolmesta yhdeksään vuotta ja heistä kaksi oli tyttöjä ja kaksi oli poikia.

5.4 Aineiston keruu ja analysointi

Haastattelu menetelmänä ei ole täydellinen. Siinä on myös heikkouksia, haastattelu vie paljon aikaa, tuo kustannuksia ja se saattaa sisältää virheitä, mikä heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Virheitä voi tulla niin tutkijalta kuin haastateltavaltakin. Näitä voivat olla haastattelun kirjaamisessa tapahtuvat virheet tai esimerkiksi kysymyksen väärintymmärtäminen. Toisille haastattelutilanne voi myös olla pelottava kokemus. Mikäli tutkimuksen yhteydessä käytetään nauhuria, on haastateltavia informoitava ennen haastattelua. Nauhuria käyttäessä on aina kuitenkin muistettava huomioida teknisten ongelmien mahdollisuus. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 127–128.) Käytimme myös haastattelussa lehtiöitä siltä varalta, että nauhuri ei jostain syystä olisikaan toiminut.

Litteroinnit suoritettiin luottamuksellisuuden säilyttämiseksi kuulokkeiden avulla tai kokonaan erillisessä tilassa. Aineisto litteroitiin sanasta sanaan teksti muotoon. Litteroinnin jälkeen äänitteet tuhottiin. Litteroitu aineisto säilytetään sähköisenä versiona, kunnes työ on hyväksytty, sen jälkeen aineisto tuhoetaan. Materiaalien säilytykseen kiinnitettiin huomiota, jotta kukaan ulkopuolinen ei päässyt näkemään tunnistettavissa olevia tietoja käsittelyvaiheessa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen, 2013, 163–167.) Aineiston sisällönanalyysin olemme aloittaneet poimimalla litteroinneista teemahaastattelukysymyksiä vastaavat kohdat. Eri kohdat erotettiin värikoodeilla. Kullakin kysymyksellä oli oma värinsä ja kysymyksiin vastaavat haastatteluvastaukset merkittiin niillä. (ks. liite 1.)

Tässä tutkimuksessa käytettiin induktiivista eli aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tätä ohjaa teoreettinen sanasto ja tutkimusongelma. Näin varmistetaan, että aiemmat havainnot eivät vaikuta analysointiosuuteen. Induktiivista sisällönanalyysiä on hyvä käyttää, kun tutkija ei tiedä paljon aiheesta ja aihe on pirstaleinen. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on kolmivaiheinen. Vaiheet jaetaan pelkistämiseen eli redusointiin, ryhmittelyyn eli klusterointiin ja teoreettisten käsitteiden luomiseen eli abstrahointiin. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on yleisin laadullisen tutkimuksen analysointimenetelmä. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 167–168).

Haastatteluista on etsitty ja pelkistetty sisällöltään samanlaiset tiedot ja yhdistetty ryhmittelemällä ne alaluokiksi. Näistä on ryhdytty muodostamaan yläluokkia ja niille sopivaa yhteistä käsitettä. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen, 2013. 168–169.) Tämän jälkeen aloitimme kirjallisen tuotoksen, jossa huomasimme tutkimuksen tulok-

sien yhdistyvän teorian tietoon. Analyysivaiheessa tekstiaineistosta nousi myös uutta tietoa, kuten isovanhempien kriisin vaiheet sijoituksessa ja roolimutokset elämässä. Analysointia havainnollistaa liitteessä oleva kuvio *Sisällön abstrahointi* (Liite 3.)

5.5 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen tarkoituksena oli haastatella sekä isovanhempia että lapsia. Luotettavuutta vähentää se, että lasten haastattelut eivät toteutuneet. Lapsen kokemus perustuu isovanhempien havainnointiin. Isovanhemmat ovat lasta lähellä ja näkevät lapsen reagoinnit muutoksiin. Lapsia olisi haluttu haastatella lähinnä piirittämällä ja muilla lapselle sopivilla keinoilla. Lapset olisivat voineet itse kertoa piirtämisen jälkeen keitä kuvassa on ja mitä he tekevät siinä. Tällä tavoin olisi saatu tietoa lapselta itseltään hänen kokemuksestaan. Isovanhemmille on olemassa oma vertaistukiryhmä. Sillä aikaa kun isovanhemat ovat omassa ryhmässään, ovat lapset omassa vertaistukiryhmässä. Piirittäminen olisi voitu toteuttaa vertaistukiryhmän sisällä, jolloin lasten ympäristö ja vetäjät olisivat olleet tuttuja ja turvallisia.

Eettisen näkökulman toteutumista olemme seuranneet koko tutkimuksen kulun ajan. Haastatteluja tehdessä ei kysytty nimiä, paikkakuntia tai muita vastaavia tunnistetietoja. Tämä lisäsi tutkimukseen osallistuvien anonyymisyyden säilymistä. Raportointiosuudessa jätimme tunnistetietojen lisäksi pois myös lainaukset, joista olisi voinut tunnistaa haastateltavan. Tutkimus ei loukkaa kenenkään ihmisarvoa. Tutkimuksen luotettavuutta lisää saturaation täytyminen kolmannen perheen kohdalla. Neljäs haastattelu vahvisti jo löydettyjä tuloksia. Saturatio tarkoittaa, että uutta tietoa ei käytetyllä menetelmällä ole enää saatavissa ja vastaukset toistuvat haastatteluissa (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 110). Mainittavaa kuitenkin on, että luotettavuutta heikentää tutkimuksen alueellinen otos ja haastateltujen pieni määrä.

Luotettavuutta lisää, että tutkimus toteutettiin ilman ennakko-oletuksia ja niin, että analysoitu aineisto nousi esiin haastattelujen pohjalta. Emme ole muokanneet aineistoa mieleisemmäksi, vaan käsittelemämme asiat ovat tulleet suoraan aineistosta sisällönanalyysiä käyttäen. Tutkimuksen on oltava toistettavissa. Tästä syystä tutkimuksen kulku on raportoitu tarkasti. Raportoinnissa on tuotu selkeästi esille haastatteluista ilmenneet asiat. Käytetty teorian tieto on kerätty luotettavista lähteistä käyttäen kriittistä lähteiden arviointia muun muassa internetlähteiden osalta. Hämmästyttävää oli, kuinka eri kirjailijat olivat kirjoittaneet samoista teoria-alueista lähes samalla taval-

la. Tämän havaitsimme etenkin kriisinteorioita tutkittaessa. Eri kirjoittajien tekstit olivat jopa sanasta sanaan samanlaisia.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Lähtökohtana oli selvittää lapsen kokemusta sijoitukseen. Koska emme voineet haastatella lapsia, kysyimme isovanhemmilta heidän havaintojaan lapsen käytöksestä ja kokemuksesta. Lapsen kehitysvaihe ja elämäkokemuksen vähyys rajoittavat kokemusta sijoituksesta ja sen käsittelyä. Koska lapsi ei koe kriisiä samalla tavalla kuin aikuinen, on vaikea erotella kriisin vaiheita. Lapsi voi rajoittaa tunteidensa näyttämistä ja kääntää ne itseensä. Osa haastatelluista isovanhemmista näki selviä trauman oireita lasten käytöksessä. Sijoitus on tullut kaikille isovanhemmille yllätyksenä vaikka tuen tarve olikin ollut tiedossa ennalta. Isovanhemmat kuvailivat lapsen tuloa perheeseen mullistavana muutoksena, joka toi paitsi iloa myös surua. Isovanhemmilla oli pelko lapsen poikkeavasta kehityksestä, minkä vuoksi he tarkkailivat lasta. Mikäli oireita tai kehityksen viivästyneisyyttä ilmeni, he pohtivat syitä niihin.

Haastatteluissa huomasimme varhaisen puuttumisen merkityksen. Ennen sijoitusta tapahtuva varhainen puuttuminen oli osassa perheistä toiminut hyvin. Osa isovanhemmista koki, että asioihin olisi pitänyt puuttua aiemmin. Esimerkiksi päiväkodin raskauttavat havainnot olivat jääneet ilmoittamatta, eikä neuvolan henkilökunta ole aina ilmoittanut havainnoistaan lastensuojelulle. Yhteistyön toimiessa hyvin nähtiin nämä toimijat apuna ja tukena. Tuolloin isovanhemmat kokivat saaneensa tietoa lapsen kehityksestä ja erilaisista tukimuodoista. Tutkimuksen analysointivaiheessa havaitsimme, että vaikka kaikilla lapsilla kriisin vaiheita ei näkynyt, niin kaikilla haastatelluilla isovanhemmilla oli nähtävissä selkeät kriisin vaiheet.

6.1 Isovanhemman kriisi ja kokemukset sijoituksesta

Isovanhemmat kertoivat kokeneensa sijoituksen heille kuuluvana velvollisuutena. Havaittavissa oli isovanhempien vahva sitoutuneisuus kasvatukseen. Heillä on ollut huoli siitä, näkisivätkö he enää lasta lainkaan, mikäli tämä sijoitettaisiin suvun ulkopuolelle. Kaikki perheet olivat lapsenlapsen elämässä tiiviisti mukana syntymästä asti. Kaikki haastatellut isovanhemmat kokivat vahvaa sitoutumista lapseen ja he kokivat tärkeänä, että myös lastensuojelussa tiedostettaisiin heidän sitoutumisensa syvyys.

Ei tarvinnu mieltiä hetkeekään.

Ne henkilöt jotka tähän mukkaan lähtee, niin ne aiosi ja syvämmellä on tässä mukana, se ei oo mikkään työpaikka meille, se on elämäntehtävä.

Tukea isovanhemmat kertoivat saaneensa useilta eri tahoilta, niin lastensuojelun kuin myös lapsiperheiden palveluiden kautta. Erityisesti saman sosiaalityöntekijän pysyvyys on ollut iso tuki, koska saman työntekijän kanssa työskentely oli helppoa ja luontevaa. Tuttu työntekijä auttaa vaikeasta asiasta puhumista ja sen käsittelyä. Tukiperhettä on tarjottu helpottamaan isovanhempien jaksamista. Yksi isoäideistä kertoi, että leikkimässä käynti tukiperheen luona oli isovanhemman läsnä ollessa onnistunut, mutta lapsi itse ei ollut valmis jäämään tukiperheen luokse pidemmäksi aikaa. Isovanhemmat kokivat tarpeelliseksi saada PRIDE-valmennusta heti sijoituksen alussa. Osalla valmennuksen saanti oli viivästynyt. Pääosin he kokivat saaneensa tukea, neuvoja ja etenkin käytännön asioiden kohdalla. PRIDE-valmennusta toivottiin vielä muokattavan niin, että isovanhemmille olisi oma erillinen ryhmä. Valmennuksesta kerrottiin myös kriittistä palautetta.

Olihan se semmosta nallekorteilla leikkimistä.

Puolet isovanhemmista on myös rakentanut omaa tukiverkostoa ystävästään ja sukulaisistaan. Tukea ja neuvoja on saatu lapsen kautta tutuksi tulleilta lapsiperheiltä, esimerkiksi lapsen päiväkoti- ja harrastuskavereiden vanhemmilta. Päiväkodissa suhtautuminen heihin vanhempina on ollut positiivista ja kannustavaa. Isovanhemmat kertoivat, kuinka lapsiperheiden palveluiden kautta on helppo saada uusia tuttavuuksia. Haastateltavista isovanhemmista osa on myös käynyt oma-aloitteisesti koulutuksissa sekä hankkinut tietoa lapsen tukemisesta ja kasvatuksesta. Osassa perheistä välit lapsen biologisiin vanhempiin ovat hyvät ja heidän vierailunsa koetaan tukena. Kolmen perheen isoisät ovat olleet eläkkeellä lapsen sijoittamisen aikaan. Tämän vuoksi heillä on ollut hyvin aikaa ja mahdollisuuksia olla lapsen kanssa.

Kaikki isovanhemmat kokivat työskentelyn lastensuojelun kanssa hankalaksi sijoituksen alussa. Heidän mielestään lastensuojelu ei kuullut heitä sijoituksen alkuvaiheessa riittävästi. He kokivat, että heidän sitoutumistaan ja sopivuutta ikänsä puolesta vähäteltiin. Epävarmuus sijoituksen toteutumisesta kesti kauan ja oli raskasta aikaa. He kokivat tämän jopa kuulustelunomaisena, aivan kuin heitä itseään olisi epäilty jostain.

Eniten jäi ressaamaan, aika paljonki, sitten puinti sen jälkeen, että sosiaalitoimisto suhtautu lähes niinku rikollisiin meihin. Se oli semmonen mikä ihmetytti suuresti.

Ois kuvitellu että ne oisivat mielissään kun tämä näin järjesty hyvin.

Ei kokisi olevansa tavallaan tarkkailtavana että oltaisiin mukana kannustamassa.

Vaikka isovanhemmat ovat jo kasvattaneet aiemmin lapsia, on muutos parissakymmenessä vuodessa ollut suuri. Kasvatusmetodit, pelit, leikit, harrastukset ja yhteiskunta yleensäkin on muuttunut suuresti tuossa ajassa. Yhden perheen isoäiti kertoi, että ystäviksi on tullut paljon lapsiperheitä. Hän myös kertoi, että oli joutunut miettimään lasten nykypäivän vaatemuotia ja sitä, mistä sopivia lastenvaatteita löytää. Myös päiväkotijärjestelyt ovat olleet osalle isovanhemmista täysin uusi ja opeteltava asia.

Voisi verrata kenen tahansa nuoren parin lapsen tuloon, ainakin saman verran muutosta.

Isovanhemmat tunsivat syyllisyyttä, häpeää ja epäonnistumista sijoituksen takia. Osassa perheistä isovanhemmat kertoivat pelkäävänsä, kuinka sijoitus vaikuttaa heidän suhteeseensa omaan lapseensa eli sijoitetun lapsen biologiseen vanhempaan. Joissain perheistä välit olivat jo ”tulehtuneet” tilanteen vuoksi. Isovanhemmat pohtivat myös, mikä on perimän vaikutusta, mikä on sosiaalisen ympäristön ja mikä puolestaan kaverisuhteiden tuomaa vaikutusta.

Eihän kukaan meistä halua olla lapsenlapsensa huoltaja.

Sitä ei voi koskaan ulkopuolinen käsittää miltä tuntuu kun oma laps on kyvytön hoitamaan omaa lastaan, miltä tuntuu ku joutuu oman lapsen laittamaan kolmanneksi ku joutuukin asettamaan sen sijoitetun lapsen ensimmäiseksi.

Isovanhempien omat, jo aikuiset lapset ovat huolen aiheena ja he ovat todella huolissaan lastensa tulevaisuudestaan. Vaikka isovanhemmat tahtoisivatkin nähdä omien lastensa pystyvän ottamaan kasvatusvastuun lapsestaan, he eivät näe sitä realistisena lähitulevaisuuden mahdollisuutena. He ovat nähneet biologisten vanhempien kuntoutumisen puutteelliseksi ja tämän vuoksi näkevät, ettei lastensuojelun perusidea perheenyhdistymisestä tule toteutumaan koskaan.

Se on vain puhetta vaan ehkä, tai juhlapuhetta korkeintaan, että ihan oikeesti se ei minkäänlaista tukea ja todellista halua järjestää kuntoutusta. Sanotaan, että rahat lopussa ja ensin pitäis olla näyttöä siitä että selviää ja sitten kun alkaa selvitä niin sitten ei ole tarvetta. Silleen saadaan pyöritettyä että sitä ei tapahu koskaan.

Suurimman tuen näiden tunteiden käsittelyyn he kokivat saaneensa vertaistukiryhmästä muilta vastaavassa tilanteessa olevilta isovanhemmilta. Kaikki isovanhemmat toivoivat vertaistuen jatkuvuutta ja esiin nousi toive vertaistuen toiminnan laajentamisesta esimerkiksi lomiin tai leireihin.

Se niinku avas mun silmät siitä että ei oo mittään syytä olla häppeissään vaan näin voi käyä kenelle tahansa, millasessa ammatillisessa ryhmässä tahansa, millasessa sosiaalisessa ryhmässä olevalle tahansa.

On hirveen vapauttavaa, että on opittu puhumaan näistä kun nämä on niin hirveen kipeitä asioita.

Et sinä joka naapurin ja hyvän tutun kanssa voi puhua.

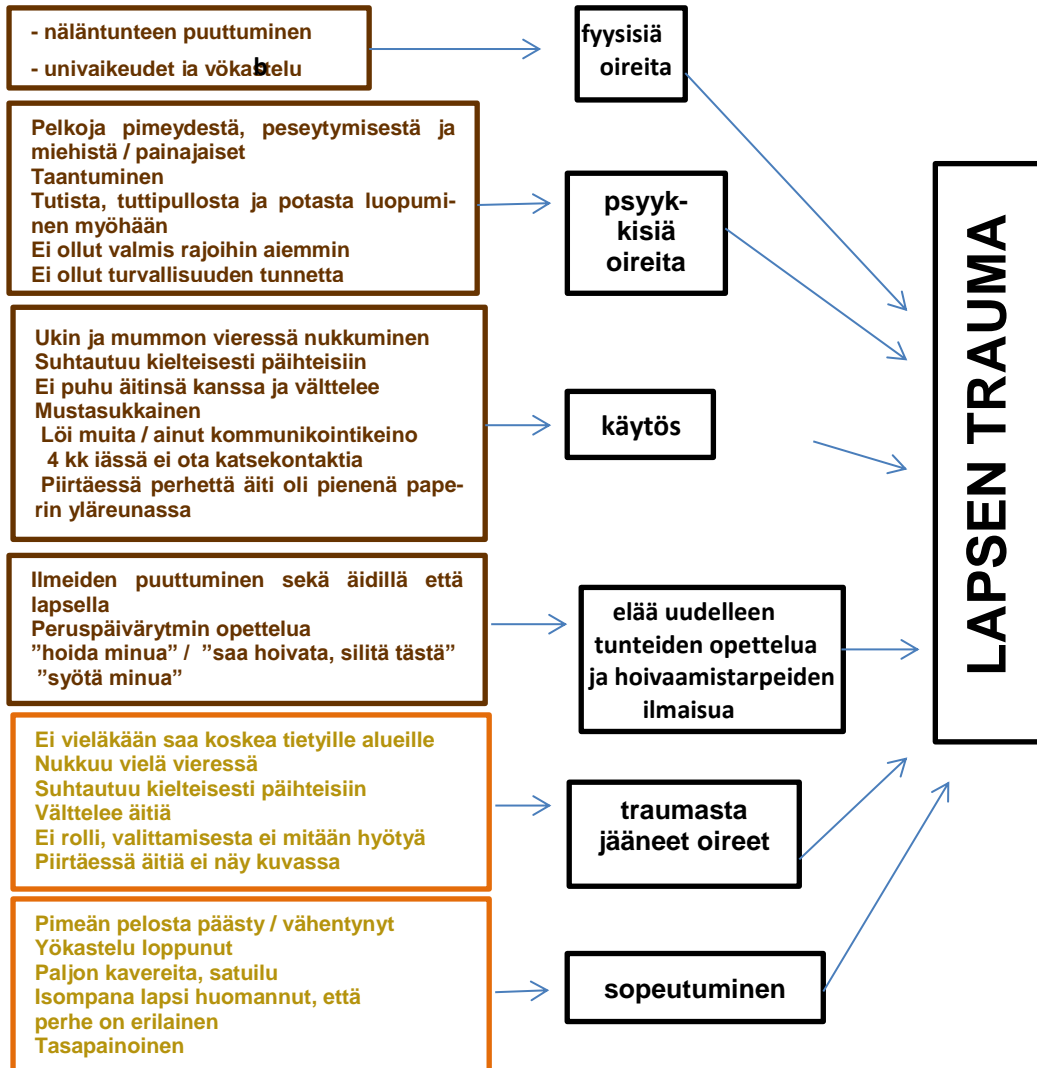
Näissä tapaamisissa on purettu näitä, ja vertaistuki, olipa se mistä asiasta tahansa, missä asiassa vaan, se on tärkeää.

Tulevaisuutta isovanhemmat pohtivat paljon ja muita ikäisiään enemmän. He kertoivat muun muassa vertaavansa itseään naapureihin ja muihin samanikäisiin sekä muihin lapsiperheisiin. He haluavat turvata lapsen tulevaisuuden kaikin mahdollisin tavoin ja kokevat sekä iän että oman terveytensä uhaksi tulevaisuudelle. Isovanhemmat saattoivat miettiä keinoja turvata lapsen taloudellinen tilanne tulevaisuudessa. He ovat voineet luoda verkostoja lähisukuun ja ystäviinsä siltä varalta, että heille itselleen sattuu jotain. Kaikki isovanhemmat olivat huolissaan omasta jaksamisestaan ja terveydestään tulevaisuudessa. Lapset ovat vielä melko pieniä, mutta murrosiän tuomat haasteet mietityttävät isovanhempia jo nyt.

6.2 Lapsen kokemuksia kriisistä ja traumasta

Ennen sijoitusta lapsilla oli havaittavissa erilaisia selviytymiskeinoja. Traumaa kokeneet lapset käytöksellään osoittivat omaa tahtoaan muun muassa karkailemalla biologisten vanhempien luota, kieltäytymällä lähtemästä turvallisesta kokemastaan mummolasta takaisin kotiin, soittamalla apua isovanhemmilta, siirtämällä salaa tavaroitaan mummolaan ja kertomalla jopa vieraille aikuisille peloistaan. Ne lapset, joilla ei ollut traumaattisia kokemuksia, kokivat biologiset vanhemmat läheisiksi aikuisiksi ja leikkikavereiksi. Isovanhemmat kertoivat, että lapsilla oli ollut sijoituksen jälkeen fyysisinä oireina muun muassa yökastelua, univaikeuksia ja tuttuihin esineisiin takertumista. Psykkisiä oireita olivat esimerkiksi erilaiset pelkotilat, painajaiset ja taantuminen. Oireita ilmeni lasta stressaavissa tilanteissa, kuten syömisen, nukkumaanmenon, peseytymisen ja vessassa käynnin yhteydessä. Käyttäytymisessä isovanhem-

mat olivat havainneet esimerkiksi välttelyä ja mustasukkaisuutta. Lapsilla saattoi olla havaittavissa esimerkiksi väkivaltaisuutta ja katsekontaktin puuttumista. (Kuvio 3.)

Kuvio 3. Lapsen trauma

Lapset eheytyivät trauman kokemuksista vasta vuosien päästä. Yksi isovanhemmista kertoi lapsen käyttäneen päiväkodissa "lyödä muksauttamista", osoittaakseen tunteitaan, koska ei tiennyt muita ilmaisukeinoja. Perheen isoäiti koki päiväkodin henkilökunnan voimavarana ja tukena lapselle. Tämä tapahtui sen jälkeen kun henkilökunta oli ymmärtänyt tilanteen ja osasi reagoida sen mukaan. Kuten kuviosta kolme käy ilmi, osa lapsista oli sijoituksen jälkeen alkanut elää tunteiden opettelua ja hoivaamistarpeiden ilmaisua.

Osa lapsista selvästi pohtii sijoitusta ja sen syitä. Lapset muistelevat aiempaa elämänsä ja kotiaan. Se ilmenee heidän puheissaan toisinaan. Isovanhempi kertoi lap-

sen muistaneen entisen kodin paikan ja sanoneen, että ”voisihan siellä joskus käydä”. Traumaattisia kokeneet lapset kokivat sijoituksesta ja biologisista vanhemmista puhumisen vaikeana tai he eivät puhuneet aiheesta lainkaan. Joissain perheissä biologiset vanhemmat ja lapset olivat pyyhkineet toinen toisensa elämästään. Kenelle tahansa tämä olisi erittäin raskasta, mutta erityisesti pienelle lapselle se on ahdistavaa.

Kahden perheen isovanhempien kertoman mukaan lapsia oli laiminlyöty ennen sijoitusta. Lapsilla oli havaittavissa myös erilaisia voimavaroja ja vahvuuksia, joita he käyttivät selviytymiseen sijoituksen jälkeen. Yhden perheen isoisä oli havainnut laskeamisen rauhoittavan lasta nukkumaan mennessä. Myös valon määrä nukkumishuoneessa oli rauhoittanut lasta. Myöhemmin, lapsen päästyä traumaattisen kriisin sopeutumisvaiheeseen, oli valoa pystytty vähentämään pieneen yövaloon asti. Traumaattisia kokeneella lapsella oli ikäistään heikompi sosiaalisten taitojen alue, mutta hän saattoi toisella osa-alueella, esimerkiksi sopeutumisessa ja ystävyysuhteiden luomisessa, olla ikäistään vahvempi. Tämä toki on erittäin yksilökohtaista.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimus perustuu isovanhempien kokemustietoon ja heidän havainnointiinsa lapsista. Heiltä saatiin näkemyksiä lapsen kokemuksista sekä heidän omista lapsenlapsen sijoitukseen liittyvistä kokemuksistaan. Tutkimuksessa yhdistyivät teoria ja isovanhempien kertomat kokemukset. Tulokset noudattivat sekä kiintymyssuhdeteorian että traumaattisen kriisin teorian mallia.

Kahden perheen lapsilla oli traumaattisia kokemuksia ja oireita liittyen aikaan ennen sijoitusta. Lapset eivät kokeneet itse sijoitusta sokkina vaan enemmänkin helpotuksena. Kriisin vaiheita ei sinänsä ole selvästi näkyvissä. Isovanhempien kertoman mukaan traumasta johtuvat oireilut näkyivät lapsen käytöksessä sijoituksen aikana selkeästi. Lapsilla, joiden sijoitus oli alkanut yli puolivuotiaana, oli fyysisiä ja psyykkisiä oireiluita trauman vuoksi. Nämä oireet, joita lapset kokivat, vastaavat Poijulan (2007), Sinkkosen ja Kallandin (2001) kuvailemia oireita.

Tutkimuksen edetessä kävi ilmi, että lasten sijoitusiällä oli suuri merkitys lapsen kokemukseen. Alle puolivuotiaana sijoitetuilla lapsilla oli syntynyt kiintymyssuhde isovanhempiin ja he kokivat mummolan kodikseen. (ks. liite 4.) Lapsilla, jotka olivat sijoitettu alle puolivuotiaana, ei ollut trauman kokemusta, eikä kriisin vaiheita näkynyt. Heidät oli sijoitettu niin pieninä, ettei heille ole ehtinyt muodostua sidettä biologisiin vanhempiinsa, eikä minkäänlaisia traumaattisia kokemuksia ole ehtinyt tapahtua. Näiden lasten luonnollinen ja turvallinen ympäristö on sijaiskodissa. Tämän todistaa myös Bowlbynin teoria, jonka mukaan ratkaisevin ikäkausi ihmissuhteisen solmimiseen on puolen vuoden ikäisestä neljävuotiaaksi asti. Becker-Weidmanin mukaan traumaperäinen kiintymyssuhdehäiriö johtuu varhain koetusta kaltoinkohtelusta, joka on kestänyt pitkään. Lapsi voi oireilla myöhemmin kognitiivisesti, emotionaalisesti, psykologisesti tai neurobiologisesti traumasta vuoksi. (Becker-Weidman 2008, 38–39.)

Lapsilla ei ole näkyvissä kriisin vaiheita, jos lapset on sijoitettu ennen puolen vuoden ikää. Isovanhemmat kertoivat, että myöhemmällä iällä sijoitetuilla lapsilla trauman kokemus näkyi vielä vuosien päästä sijoituksesta. Trauman kokemukset näkyivät sitä vahvemmin, mitä myöhemmin lapsi oli sijoitettu. Esimerkkinä on kolmen ikävuoden tienoilla sijoitettu lapsi, jonka kohdalla oireita näkyi selvästi vielä seitsemänvuotiaana.

Traumaattisia elämäntapahtumia kokeneet lapset olivat kehittäneet erilaisia rauhoituskeinoja. Isovanhemmat olivat pystyneet tukemaan lapsia ja heidän selviytymiskeinojaan. Selviytymiskeinoilla lapsi suojelee omaa hyvinvointiaan ja itseään, vaikuttamalla omaan sosioemotionaaliseen ajatteluunsa. (Punamäki 2001, 188–189). Lapsen tukemisen tärkeys tulee esiin myös Punamäen artikkelissa *Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen yhteys*. Artikkelissa korostetaan aikuisen asemaa lapsen tukemisessa. Kiintymyssuhteen ollessa välttelevä ja ristiriitainen lapsi tarvitsee aikuisia, joka tukee hänen vahvuuksiaan ja auttaa kompensoimaan heikkouksia. (Punamäki 2001, 174–177.)

Isovanhemmat käyvät läpi tietynlaista kasvun prosessia läpi. Se sisältää tunteiden läpikäymistä sekä oman toiminnan tarkastelua ja peilaamista muihin samanikäisten perhe-elämään ja muihin lapsiperheisiin. Isovanhemmilla on käymänsä kasvun prosessin ansiosta runsaasti erilaisia lapsen kasvatusta sekä omaa jaksamista tukevia voimavaroja. Isovanhemmat ovat käyneet kriisin vaiheita läpi sijoituksen jatkuessa. He ovat käsitelleet sijoitusta ja sen tuomia haasteita ja ovat hyväksyneet tapahtuneen. He elävät sopeutumisvaihetta, jossa sijoitus on osa heitä ja heidän perhettään. He pystyvät nyt luontevasti suunnittelemaan tulevaisuutta, vaikka huolena siellä on oma jaksaminen ja ikä. Isovanhempien kasvun prosessia havainnollistaa analyysivaiheessa tehty kaavio. (ks. liite 3.)

Isovanhempien sitoutuneisuutta sijoitukseen ei voi kyseenalaistaa millään tasolla. Tutkimuksen edetessä havaittiin lasten muodostaneen vahvan siteen isoisäänsä. Isoisät itse kertoivat, että ovat osallistuneen lapsen kasvatukseen enemmän nyt kuin omien lasten ollessa pieniä. Roolimuutos oli huomattavaa, sillä isovanhemmat olivat jo tottuneet kahden aikuisen arkeen ennen sijoitetun lapsen tuloa ja nyt he elävät tavallista lapsiperheen arkea. Lapsiperheen arkeen kuuluu paljon uutta opeteltavaa päivähoidosta, nykymuodista, peleistä ja leikeistä.

Sijoitetun lapsen biologiset vanhemmat koettiin sekä haasteena että tukena. Isovanhemmat kokivat lapsen vanhemmat tukena tapauksissa, joissa välit olivat pysyneet hyvänä sijoituksesta huolimatta. Näissä perheissä lapset kokivat biologiset vanhempansa leikkikavereina. Perheissä, joissa lapsella oli kokenut traumaattisia kokemuksia, lapsi tai biologiset vanhemmat välttelivät toisiaan. Näissä perheissä myös isovanhempien ja biologisten vanhempien suhde oli pulmallinen.

Isovanhemmat kokivat vertaistuen merkittävänä osana sijoitusprosessin läpikäymisessä. Tukea he olivat saaneet omasta perhepiiristä ja verkostoista sekä lastensuojelun ja lapsiperheiden palveluista. Isovanhemmat eivät kokeneet saaneensa riittävästi tukea, lastensuojelulta sijoitusprosessin alussa. Sijoitusprosessin jatkuessa lastensuojelu koettiin hyvänä asiana. Liitteen kaavio havainnollistaa kaavio lastensuojelun ylä- ja alamäkiä. (ks. liite 6.)

8 POHDINTA

Tutkimuksessa selvitettiin lapsen ja isovanhempien kokemuksia lapsen sijoituksesta isovanhempien luokse. Aikuistuneiden lasten näkökulmasta tehty tutkimus ei anna mielestämme täsmällistä tietoa. Muistot voivat vääristyä aikojen kuluessa. Halusimme tutkia pienten lasten näkökulmaa ja isovanhempien kokemusta sijoitukseen. Saadaksemme uutta tietoa aiheesta haastattelimme isovanhempia sijoitusprosessin alkuvaiheessa.

Näemme sijoituksessa isovanhempien luo paljon positiivisia asioita, joista on ollut lapselle paljon hyötyä. Isovanhemmat eivät ole taloudellisesti sidoksissa hoitopalkkioon, koska heidän taloudellinen tilanteensa on jo vakiintunut. Isovanhempien vakiintunut elämänrytmi on lapselle turvallista ja heillä on mahdollisuus antaa aikaa ja huomiota lapselle. He ovat jo kasvattaneet omat lapsensa ja osaavat peilata esimerkiksi lapsen temperamenttia omaan lapseensa, eli biologiseen vanhempaan.

Haastattelujemme pohjalta nousi esiin isoisien roolimuuotos. Kirjallisuudesta emme löytäneet tästä roolimuuotoksesta mitään. Meille jäi käsitys, että isoisilla ei ole ennen ollut mahdollisuutta osallistua tiiviisti omien lastensa kasvatukseen. Tuohon aikaan, kun isoisät ovat olleet isän roolissa, on yhteiskunta antanut erilaiset määritelmät siitä, miten lasta kasvatetaan ja kuka lasta kasvattaa. Tuolloin miehet ovat olleet suurimaksi osaksi perheen pääasiallinen toimeentulon tuoja, kun taas naiset ovat usein huolehtineet perheestä ja kodista. Koska isoisät ovat olleet työelämässä, heille ei ole ehtinyt kertyä runsasta kokemusta lasten kasvatuksesta. Näemme etenkin isoisien eläkkeellä olemisen jo sijoituksen alussa vahvuutena ja voimavarana. Eläkkeellä olo on antanut isoisille mahdollisuuden viettää enemmän aikaa sijoituslapsen kanssa, kun taas isoäidit ovat tuolloin olleet vielä työelämässä mukana. Lapset ja isoisät ovat muodostaneet toisiinsa vahvan vuorovaikutuksellisen kiintymyssuhteen. Meistä on tärkeitä huomioida tämä havainto myös lastensuojelussa. Lastensuojelussa työskentelevien henkilöiden tulisi ottaa tämä havainto huomioon PRIDE-valmennuksessa ja muussa perhehoidon kehittämisessä.

Meitä jäi mietityttämään sanan ukki merkitys lapselle. Sanathan ovat vain sanoja ja merkitys sanan takana voi olla eri asia. Mietimmekin voisiko ukki-sana lapsen mielikuvissa olla verrattavissa äiti-sanaan. Meistä isoisien vahva kiintymys oli kiinnostava havainto, koska roolimuuotos oli nähtävissä miltei kaikissa haastatelluissa perheissä. Kohderyhmä oli pieni, ja jäimmekin miettimään, kuinka laajasti tämä roolimuuotos olisi

näkyvässä valtakunnallisessa tutkimuksessa. Tässä voisi olla uuden, kvantitatiivisen opinnäytetyön aihe.

Isovanhemmat kertoivat kokeneensa vertaistuen tärkeänä apuna ja siksi sen merkitystä ei voi olla korostamatta myöskään pohdinnassa. Toiminnalle toivottiin jatkuvuutta ja monipuolisuutta, muun muassa leireinä ja lomina. Huomasimme myös, ettei vertaistuki välttämättä palvele traumasta kärsivän lapsen perhettä samalla tavoin kuin niitä perheitä, joissa ei ole traumaattisia kokemuksia. Näissä voisi olla hyvä kehittämisidea erilaisiin vertaistukiryhmiin. Olisiko mahdollista saada eri vertaistukiryhmät perheille joissa lapsilla on traumaattisia kokemuksia ja oireita näistä? Vahva ammatillisen tuki ja apu olisi tärkeätä, jotta lapsen eheytyminen voitaisiin turvata kokonaisvaltaisemmin. Näissä perheissä myös isovanhemmat tarvitsisivat erityistä tukea ja ohjausta.

Haasteena koimme, kuinka erottaa traumasta johtuvat oireilut kiintymyssuhteen häiriintymisestä johtuvista, koska ne mielestämme kietoutuvat vahvasti toisiinsa. Myös Punamäen mukaan traumaattiset kokemukset ja kiintymyssuhteen muodostuminen ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. (Punamäki 2001, 174). Haastavaa oli myös se, että kriisin teoriassa löytyi käsittelyvaiheen osalta todella vähän tietoa. Kriisin teoriasta sen sijaan tietoa löytyy runsaasti.

LÄHTEET

- Becker-Weidman, A. 2008. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia: Teoria. Teoksessa Becker-Weidman, A. & Shell, D. (toim.) *Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyssuhdehäiriön hoidossa*. Tampere: Esa Print Oy. 37–76
- Duodecim*. Terveyskirjaston www-sivut [viitattu 3.5.2012]. Saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=lok00035
- Dunderfelt, T. 2011. *Elämänkaaripsykologia*. Helsinki: WSOY pro Oy.
- Eduskunnan asia- ja asiakirjahaku*. [Eduskunnan www-sivut] [viitattu 26.4.2012] Saatavilla: <http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+331/2010&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>
- Hammarlund, C.-O. 2010. *Kriisikeskustelu, - kriisituki, jälkipuinti, stressin ja konfliktien käsittely*. Latvia: Tietosanoma Oy.
- Hautamäki, T. & Järvenpää, A. 2004. [raportti] *Henkinen ensiapu sairaalassa*. Etelä-Pohjanmaan Sairaanhoidopiiri [viitattu 17.3.2013] Saatavissa: <http://www.epshp.fi/files/97/hearap03.pdf>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H., 2008. *Tutkimushaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen S. & Strömberg O. 2006. *Laatuun johtaminen. Elämään laatua*. Jyväskylä: Sho Business Development Oy.
- Hughes, D. 2006. *Tie traumasta tervehtymiseen – Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa*. Tampere: PT-Kustannus.
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2013. *Tutkimus hoitotieteessä*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A., 2012 *Tunne minut! – Turva ja tunteet lapsen silmin*. Juva: Bookwell Oy.
- Koisti-Auer, A.-L. 2008. *Sukulaissijaisvanhemmuuden profiili*. Jyväskylä: Pesäpuu ry.
- Kujala, V. 2003. *Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. – Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas*. Helsinki: Sininauhaliitto.
- Laisi, N. 2011. *Suvun sisällä sovittua. Sukulaissijoitukset aikuistuneiden lasten näkökulmasta*. Sosiaalityön pro gradu tutkielma. Valtiotieteen tiedekunta: Helsinki [viitattu 2.5.2012] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26635/gradun%20linkitysversio.pdf?squence=3>
- Lapsiasiaainvaltuutettu. *Yleissopimus lapsen oikeuksista*. [internetsivut] [viitattu 25.5.2013] Saatavissa: http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet

Lastensuojelu 2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. [viitattu 24.4.2012] Saatavissa: <http://www.stakes.fi/FI/Tilastot/Aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>

LSL, 1 luku § 2 (13.4.2007/417). Finlex. Lainsäädäntö. [viitattu 1.3.2013] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

LSL, 5 Luku § 25 (12.2.2010/88). Finlex. Lainsäädäntö. [viitattu 16.4.2012] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

LSL, 6 Luku § 32 (12.2.2010/88). Finlex. Lainsäädäntö. [viitattu 16.4.2012] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Palosaari, E. 2007. *Lupa särkyä. – kriisistä elämään*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Perhehoitoliitto. [internetsivut] *Perhehoito* [viitattu 17.3.2013]. Saatavissa: http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/index_perhehoito.htm

Pesäpuu ry. 2000. *Aiheutta ylpeyteen? PRIDE-projektin loppuraportti*. Palokka: Hetimonex

Pesäpuu ry. *PRIDE-ohjelma*. [internetsivut] [viitattu 28.1.2013] Saatavissa: <http://www.pesapuu.fi/pride-ohjelma/pride-valmennus/>

Pesäpuu ry. *PRIDE-ohjelman 14 vaihetta*. [internetsivut] [viitattu 15.3.2013] Saatavissa: <http://www.pesapuu.fi/pride-ohjelma/pride-ohjelman-14-vaihetta/>

Pesäpuu ry. *Tietopaketti sijais- ja adoptiovanhemmuudesta kiinnostuneille. PRIDE-kouluttajan opas. PRIDE-valmennus*. [moniste]

Punamäki, R-L. 2001. *Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen välinen yhteys*. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.). *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Vantaa: WSOY. 174–197

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön www-sivut. *Perhehoitoverkosto kantaa – hanke*. [viitattu 8.5.2012] Saatavissa: <http://www.pslastensuojelu.fi/index.php/perhehoitoverkosto-kantaa-hanke/44-perhehoitoverkosto-kantaa-hanke-tiedote>

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö. Kuva 1. [nettisivu] *Prosessikuvaus; sijaishuollon sijoitusprosessi*. [viitattu 15.3.2013] Saatavissa: http://www.pslastensuojelu.fi/prosessikuvaukset/sijoitus2/lapsen_sijoitus_Pohjois-Savossa_tiedostot/lapsen_sijoitus_Pohjois-Savossa_kehukset.htm

Poijula, S. 2007. *Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen*. Helsinki: Kirjapaja.

Pynnönen, J., 2010. [opas- ja käsikirja] *Opas sukulaissijaisvanhemmuutta harkitsevalle*. Jyväskylä: Pesäpuu ry

Ruusuvuori, J. & Tiitula, L., 2009. *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino Oy

Saastamoinen, K. 2010. *Lapsen asema sijaishuollossa. – Käsikirja arjen toimintaan*. Helsinki: Edita Prima Oy

Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2005. *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY

Taipale, V. 1998. *Lapsen mielenterveystyö*. Porvoo: WSOY.

THL. *Lastensuojelu 2011*. [viitattu 7.4.2013] Saatavissa: <http://www.thl.fi/tilastot/lastensuojelu>

THL. Findikaattori 2012. *Lastensuojelu*. [Viitattu 2.5.2013] Saatavissa: <http://www.findikaattori.fi/fi/68>

Tukinet -kriisikeskus netissä, www-sivut. *Traumaattisen kriisin vaiheet*. [viitattu 17.3.2013] Saatavissa: https://www.tukinet.net/aineisto/aineisto_tiedot.tpl?id=621

Viitanen, M. 2011.. *Lasten kokemuksia tutkimushaastattelusta - Miten lapset kokemuksistaan kertovat?* Kasvatustieteen pro gradu tutkielma. Opettajankoulutuslaitos: Hämeenlinna [viitattu 25.5.2013] Saatavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu05411.pdf>

Ylöjärven kaupungin www-sivut. *Surun ja kriisin kohtaaminen varhaiskasvatuksessa*. [viitattu 7.3.2013] Saatavissa: <http://ylojarvi-fi-bin.directo.fi/@Bin/aa0d54fc83db07fcd50c826bf24c6f99/1362661426/application/pdf/2992729/Krisu-paketti%20valmis.pdf>

KUINKA LAPSI JA ISOVANHEMPI KOKEVAT LAPSEN SIJOITUKSEN ISOVANHEMMAN LUOKSE?

Taustatiedot:

- Minkä ikäinen lapsi on?
- Lapsen sukupuoli?
- Minkä ikäisiä te olette?
- Käyttekö te töissä?
- Kauanko lapsi on ollut sijoituksessa?

1. Miten sijoitus tapahtui ja miten te koitte tuon ajan?

- Oliko se yllätys / tuliko lapsi suoraan teille?
- Saitteko valmennusta ja ohjausta? (mitä olisitte halunnut lisää / enemmän?)
- Minkälaisia muutoksia se toi elämääänne?
- Oliko teidän vaikea puhua asiasta lapsen kanssa?
- Vaikuttiko sijoitus suhteeseen lapsen vanhempiin?

2. Miten arvelette lapsen kokeneen tuon ajan?

- Ymmärsikö lapsi tai oliko hän tietoinen sijoituksesta?
- Puhuiko hän aiheesta tai esittikö hän kysymyksiä? Missä vaiheessa?
- Yrittikö hän kieltää asiaa tai välttelikö hän aiheetta?

3. Miten lapsi käyttäytyi?

- miten lapsi suhtautui muutokseen - mihin kiinnititte huomiota?
- kiinnitittekö huomiota johonkin erityiseen? (oireiliko lapsi fyysisesti / psyykkisesti?)
- muuttuiko käyttäytyminen ajan myötä – miten?

4. Millaiseksi koette tilanteen nyt ja mitä ajattelette tulevaisuudesta?

- Tulevaisuuden suunnittelu?
- Lapsen käytös / ajattelu?
- Oma käytös / ajattelu?
- Millainen suhteenne on lapsenlapsenne biologisiin vanhempiin?

5. Millaiset asiat ovat auttaneet teitä sijoitusprojektissa?

- tuki & apu?

SAATEKIRJE

Hyvä isovanhempi

Olemme kaksi kolmannen vuoden sosionomi opiskelijaa Savonia AMK:n Iisalmen yksiköstä. Olemme tekemässä opinnäytetyötämme, jonka oletettu valmistumisajankohta on keväällä 2013. Olimme kuuntelemassa Projekti-infoa koulullamme ja kiinnostuimme sukulaissijaisvanhemmuus aiheesta. Myöhemmin saimme toimeksiantajaksi Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön. Aiheeksemme on nyt muodostunut sukulaissijaisvanhemmuus, etenkin koskien isovanhempiensa luokse sijoitettuja alle 8-vuotiaita lapsia.

Koemme, että lapsen oman äänen ja kokemuksen esiin saaminen olisi erittäin tärkeätä työn kehittämisen kannalta. Haluaisimmekin saada opinnäytetyössämme esiin juuri lapsen äänen. Me toteutamme tämän, sekä haastattelemalla isovanhempia, että lapsia itseään. Lasten haastattelut meidän olisi tarkoitus suorittaa esimerkiksi piirrättämällä lapsia. Haastattelut itsessään ovat melko vapaamuotoisia keskusteluja. Voisimme käyttää haastattelujen tukena keskustelujen nauhoittamista, näitä tietoja ei pääse ulkopuolisille. Tiedot ovat luottamuksellisia ja ne tulisivat vain meidän käyttöömme tätä työtä varten.

Teorioina meillä on käytössä varhaiskasvatuksen malli ja kriisin teoria. Haluaisimme tutkia myös sitä, miten isovanhemmat näkevät/ ovat nähneet lapsissa eri kriisin vaihteita. Meitä kiinnostaisi etenkin se, miten lapsi itse kokee kriisin. Käytännössä toteuttaisimme haastattelut vertaistukiryhmien toiminnan ohessa. Tarvitsemme työtämme varten 4–5 perhettä, joissa on sijoitettuna alle 8-vuotiaita lapsia tai itse sijoitus on alkanut ennen kahdeksaa ikävuotta.

Ystävällisin terveisin:

Sari Ronkainen & Hannele Hukkanen

